

การศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
พ.ศ. 2562 กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกฎหมายประเทศอังกฤษ*
A COMPARATIVE STUDY OF MEDIATION UNDER THE DISPUTE MEDIATION ACT,
B.E. 2562 (2019) AND MEDIATION IN ENGLISH LAW

เพียรรัตน์ ลีลาพงศธร

Pianrat Leelapongsatorn

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : pianrat@tu.ac.th

Assistant Professor, Faculty of Law, Thammasat University : pianrat@tu.ac.th

กรกนก บัววิเชียร

Kornkanok Buawichien

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : k_bua@tu.ac.th

Lecturer, Faculty of Law, Thammasat University : k_bua@tu.ac.th

Received : May 8, 2025

Revised : May 20, 2025

Accepted : May 27, 2025

บทคัดย่อ

ในปัจจุบัน การแก้ไขความขัดแย้งด้วยการฟ้องคดีนั้นอาจมีความซับซ้อนอย่างยิ่ง รวมถึงอาจมีความล่าช้าเกินสมควร และมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ดังนั้น คู่พิพาทจึงหันมาใช้บริการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) ในการแก้ไขความขัดแย้งกันมากขึ้น หนึ่งในวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกที่โดดเด่นและมีการใช้กันทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วยก็คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั่นเอง

เนื่องจากประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาได้ไม่นานนัก การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายจะให้มุมมองที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศไทยในการพัฒนาประสิทธิภาพของกฎหมายฉบับนี้และช่วยแก้ไขปัญหาก็จะเกิดขึ้นจากการบังคับใช้ในอนาคตได้ ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายด้านการไกล่เกลี่ยของประเทศไทยและประเทศอังกฤษมุ่งที่จะช่วยนำเสนอจุดแข็งและข้อจำกัดของแต่ละระบบ โดยเน้นการศึกษาใน 5 ประเด็น อันได้แก่ ความเป็นมาของกฎหมายไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประเภทคดีที่ไกล่เกลี่ยได้ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ย และค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ย

จากการศึกษาพบว่า ทั้งประเทศไทยและประเทศอังกฤษต่างก็สามารถนำข้อดีในระบบของอีกประเทศไปปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของตนได้ เช่น ประเทศไทยควรพิจารณาเพื่อเพิ่มเติมการไกล่เกลี่ยคดีเกี่ยวกับครอบครัว ส่วนประเทศอังกฤษควรพิจารณาเปลี่ยนกฎหมายปัจจุบันให้คดีอาญาสามารถไกล่เกลี่ยได้ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของทั้งสองประเทศมีประสิทธิภาพที่เหมาะสมได้

* บทความนี้เรียบเรียงจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกฎหมายประเทศอังกฤษ” โดย เพียรรัตน์ ลีลาพงศธร และ กรกนก บัววิเชียร.

คำสำคัญ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, การระงับข้อพิพาททางเลือก, กฎหมายประเทศอังกฤษ

ABSTRACT

Nowadays, resolving conflicts through litigation can be excessively complex, unreasonably delayed and astronomically priced. As a result, disputing parties increasingly opt for Alternative Dispute Resolution (ADR) to resolve their disagreements. One prominent method of ADR is mediation, which is widely used around the world, including in Thailand.

Since the Dispute Mediation Act, B.E. 2562 (2019) was only promulgated in Thailand a few years ago, the comparative analysis can offer valuable insights for Thailand, particularly in further improving the effectiveness of this legislation and addressing emerging challenges. Therefore, this comparative study of mediation law in Thailand and England aims to highlight strengths and limitations in each system. The research focuses on 5 issues: the historical background, cases eligible for mediation, the mediation procedure, mediators and fees.

The outcomes of this research suggest that both Thailand and England can incorporate the strengths of the system in another country to enhance mediation law in their jurisdiction. For example, Thailand may consider the introduction of mediation in family disputes, while England may reevaluate its current stance to allow mediation in criminal cases. This information can then be used to optimise the efficiency of the mediation process in both jurisdictions.

Keywords

Mediation, Alternative Dispute Resolution, English law

1. บทนำ

การดำเนินคดีด้วยการฟ้องคดีนั้นทั้งใช้ระยะเวลาที่อาจจะนานพอสมควร อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้นจากการฟ้องคดีที่คู่กรณีต้องจ่าย¹ หลายคนจึงหันมาเลือกใช้วิธีแก้ไขข้อขัดแย้งอื่นแทนการฟ้องคดี ซึ่งการไกล่เกลี่ยก็เป็นหนึ่งในนั้นที่ได้รับความนิยม เพราะสะดวกรวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย² งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กับกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยของประเทศอังกฤษ โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาเปรียบเทียบความเป็นมาของกฎหมายไกล่เกลี่ย ประเภทคดีที่ไกล่เกลี่ยได้ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ย และค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ยของทั้งสองประเทศ

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย

แนวความคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของการไกล่เกลี่ย โดยหลักแล้วอาจอธิบายได้ด้วยแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดด้านการแก้ไขความขัดแย้ง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขความขัดแย้ง และแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการไกล่เกลี่ย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดด้านการแก้ไขความขัดแย้ง

Suzanne McCorkle และ Melanie Reese ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักของสิ่งสำคัญ 3 ประการ อันได้แก่ อำนาจ สิทธิ และผลประโยชน์³ โดยในกรณีของ การแก้ไขความขัดแย้งด้วยอำนาจ (power) จะเป็นวิธีที่แก้ไขข้อพิพาทได้รวดเร็ว ในท้ายที่สุดมีผู้ชนะและผู้แพ้อย่างชัดเจน แต่อาจมีข้อเสียคือ มีเพียงฝ่ายเดียวที่ได้ประโยชน์ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาและความรุนแรงตามมาในระยะยาว วิธีนี้จึงมีความเหมาะสมที่จะใช้ในบางกรณีเท่านั้น⁴ ส่วนการ แก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้สิทธิ (right) เป็นแนวทางที่เน้นการดำเนินการโดยใช้ระบบยุติธรรมเพื่อระงับข้อพิพาท ประโยชน์ของแนวทางนี้คือมีความชัดเจนในกฎเกณฑ์ เน้นความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ทุกคนมีสิทธิในการมีหนายความแตกต่าง อย่างไรก็ตาม อาจเกิดช่องว่างในการขาดการนำอารมณ์ความรู้สึกมาพิจารณาด้วย และอาจมีปัญหาเรื่องความล่าช้าและค่าใช้จ่าย อีกทั้งอำนาจในการตัดสินคดีจะขึ้นอยู่กับผู้พิพากษา ทำให้คู่กรณีที่มีความขัดแย้งกันเองไม่สามารถเป็นผู้ที่ตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันได้เอง⁵ ในขณะที่การ แก้ไขความขัดแย้งด้วยการรักษาผลประโยชน์ (interest) เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้ทำความเข้าใจกับอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา และมีการปรับแนวทางการแก้ไขข้อพิพาทให้สอดคล้องกับความแตกต่างของแต่ละฝ่ายโดยไม่ยึดติดกับแนวทางที่เคยเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งอาจจะมีผลรวดเร็ว ทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหบางประการเกี่ยวกับวิธีนี้ เช่น ปัญหาความโปร่งใส เนื่องจากวิธีนี้แทบจะไม่มีใครตรวจสอบโดยผู้อื่นได้ และอาจเปิดช่องว่างให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่ไม่มีจริยธรรมสามารถแสวงหาผลประโยชน์ได้⁶

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขความขัดแย้ง

ทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับการแก้ไขความขัดแย้งมีหลากหลายทฤษฎี โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้ ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive Theory) เชื่อในการแข่งขันแย่งชิงให้ฝ่ายของตนชนะ เพื่อที่จะได้เป็นผู้ครอบครองทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นลักษณะการเจรจาที่เน้นการให้นกกฎหมายรักษาประโยชน์ของลูกความไว้ให้ได้มากที่สุด เน้นเทคนิคการเจรจา มักใช้วิธีที่แข็งกร้าว ซึ่งก่อให้เกิดบรรยากาศที่ตึงเครียด จนท้ายที่สุดแม้ข้อขัดแย้ง

¹ สถาบันอนุญาโตตุลาการ (Thailand Arbitration Center), ‘ตอบข้อสงสัยคดีอาญาไกล่เกลี่ยได้ไหม สามารถไกล่เกลี่ยในชั้นศาลได้หรือไม่’ (23 มกราคม 2567) <<https://thac.or.th/th/criminal-mediation/>> สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2568.

² เพิ่งอ้าง.

³ Suzanne McCorkle and Melanie J. Reese, *Mediation Theory and Practice* (Allyn and Bacon 2005) 9.

⁴ เพิ่งอ้าง.

⁵ เพิ่งอ้าง.

⁶ เพิ่งอ้าง.

จะจบลงได้ แต่การคาดหมายบทสรุปของการเจรจาจะทำได้ยาก⁷ และประโยชน์อาจตกอยู่กับฝ่ายเดียวเท่านั้น มักเป็นการสื่อสารที่มีอุปสรรคจนไม่สามารถสร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพได้ ขัดแย้งต่างก็มองเห็นอีกฝ่ายเป็นภัยคุกคาม ผู้แพ้จะต้องอับอายและไม่อาจเป็นที่ยอมรับได้ในสังคม เป็นต้น⁸

สำหรับทฤษฎีอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) มีเจ้าสำนักทฤษฎีที่สำคัญคือ Jeremy Bentham นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่มองว่าฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดในสังคมเพื่อคนจำนวนมากที่สุด (Greatest Happiness for the Greatest Number)⁹ ทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้ประกอบการตีความเพื่อสนับสนุนแนวคิดของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้อย่างดี เนื่องจากการสร้างสันติภาพหรือการระงับความขัดแย้งถือเป็นวิธีที่จะช่วยสร้างความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นการลดภาระค่าใช้จ่าย ลดการใช้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอย่างสิ้นเปลือง และลดเวลาที่ใช้ในศาล ซึ่งจะกลายเป็นประโยชน์สูงสุดแก่คนจำนวนมากในสังคมนั้น ๆ

ทฤษฎีการอำนวยความสะดวก (Facilitation Theory) เน้นความเป็นกลาง การร่วมพูดคุยเพื่อหาทางออกรวมถึงทำข้อตกลงร่วมกัน เปิดโอกาสให้ใช้จิตวิทยาสังคมเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหของแต่ละฝ่าย โดย John Burton นักทฤษฎีอำนวยความสะดวกเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาร่วมกันผ่านการร่วมประชุมปฏิบัติการ (problem-solving workshop) โดยคำนึงถึงแรงขับเคลื่อนพื้นฐานและความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์นั้น จะทำให้ทุกฝ่ายปรับความเข้าใจและแก้ไขข้อพิพาทได้ในที่สุด¹⁰ นอกจากนี้เขายังอุปมาว่าความขัดแย้งนั้นเหมือนอาการแห่งโรคและเปรียบเทียบการแก้ปัญหานั้นเหมือนเป็นโรค ส่วนการร่วมกันระงับข้อพิพาทผ่านการร่วมประชุมปฏิบัติการ โดยมี “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitator) นั้นเหมือนการเริ่มกระบวนการวินิจฉัยอาการของโรคโดยแพทย์¹¹

ส่วนทฤษฎีทางนิติเศรษฐศาสตร์ (The Theory of Law and Economics) มองว่าการพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการใช้ตัวกลาง อาทิ ผู้ไกล่เกลี่ย จะช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูล การเจรจา และการสร้างความเข้าใจของแต่ละฝ่ายเป็นไปอย่างราบรื่นมากขึ้น ซึ่งในท้ายที่สุดจะช่วยลดระดับของปัญหาลงได้ และนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพแบบพาเรโต (Pareto Efficiency) ที่สูงขึ้นได้¹² ซึ่งกล่าวโดยสรุปก็คือ การเพิ่มประโยชน์ให้แก่สังคมด้วยการจัดการทรัพยากรที่ดีขึ้นกว่าเดิมนั่นเอง ทั้งนี้ Robert Mnookin และ Lee Ross ได้อธิบายแนวคิดดังกล่าวในบริบทของการแก้ไขความขัดแย้งได้ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถสร้างแนวทางแก้ไขความขัดแย้งโดยให้คู่กรณีเจรจาแลกเปลี่ยนกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองให้พ้นทัศนคติของการ “เสีย” ประโยชน์ให้กลับกลายเป็นการ “ได้” ประโยชน์ หรือแม้กระทั่งช่วยให้แต่ละฝ่ายมองเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นที่เคยถูกคำนึงถึงมาก่อน จนสามารถช่วยเพิ่มประโยชน์ให้แก่ทั้งคู่ได้ในที่สุด (enlarge the pie)¹³

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการไกล่เกลี่ย

สำหรับวิธีการไกล่เกลี่ย อาจแบ่งออกได้เป็นสำนักการไกล่เกลี่ยที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่แตกต่างกัน โดยอาจแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ประเภท¹⁴ คือ สำนักที่ให้ความสำคัญด้านกระบวนการไกล่เกลี่ย สำนักที่ให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์ สำนักที่ให้ความสำคัญด้านเนื้อหา โดยที่สำนักที่ให้ความสำคัญด้านกระบวนการไกล่เกลี่ย เป็นสำนักการ

⁷ เนติ กิจโกศล, ‘ปัญหาการนำกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในศาล: ศึกษาเฉพาะกรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556) 31-32.

⁸ Morton Deutsch, *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice* (2nd edn, Jossey-Bass 2006) 27-28.

⁹ ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา* (2550) 60 อ้างถึงใน สันธิติ ธรรมใจ, ‘การไกล่เกลี่ยคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะการยุติคดีอาญาโดยนายอำเภอ’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2553) 19.

¹⁰ Tarja Väyrynen, ‘Medical Metaphors in Peace Research: John Burton’s Conflict Resolution Theory and a Social Constructionist Alternative’ (1998) 2 International Journal of Peace Studies 3, 7.

¹¹ เพิ่งอ้าง.

¹² Renan Frediani Torres Peres, ‘The law and economics doctrine and the alternative dispute resolution methods applied to construction agreements’ (International Bar Association, 24 April 2024) <<https://www.ibanet.org/clint-april-2024-feature-3>> สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2568.

¹³ Robert Mnookin and Lee Ross, ‘Introduction’ in Kenneth J. Arrow and others (eds) *Barriers to Conflict Resolution* (W. W. Norton and Company 1995) 22.

¹⁴ Christopher W. Moore, *The Mediation Process* (4th edn, Jossey-Bass 2014) 46.

ไกล่เกลี่ยที่มุ่งให้ผู้ไกล่เกลี่ยช่วยเหลือผู้ที่มีความขัดแย้งในด้านกระบวนการ แต่จะปล่อยให้คู่กรณีจัดการในเรื่องสาระสำคัญของการไกล่เกลี่ย เพราะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเหล่านี้ย่อมรู้ดีที่สุดว่าสาระสำคัญของปัญหาคืออะไร และมักจะยอมทำตามสิ่งที่ตกลงกันไว้หากแต่ละฝ่ายกำหนดบทสรุปข้อขัดแย้งด้วยตัวเอง ไม่ใช่เพราะมีบุคคลที่สามมาบังคับให้ทำตาม¹⁵ สำหรับสำนักที่ให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์ จะเน้นด้านการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การแก้ไขปัญหาทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและสร้างความเคารพซึ่งกันและกัน โดยมีสองสำนักย่อยที่น่าสนใจ คือ หนึ่ง สำนักไกล่เกลี่ยเพื่อการบำบัด¹⁶ และสอง สำนักไกล่เกลี่ยเพื่อเปลี่ยนแปลง¹⁷ และสุดท้ายคือ สำนักที่ให้ความสำคัญด้านสาระสำคัญ จะเน้นให้คู่กรณีเข้าไปสำรวจเนื้อหาของความขัดแย้ง โดยอาจเน้นให้ผู้ไกล่เกลี่ยให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของทั้งสองฝ่าย หรือช่วยประเมินประเด็นทางกฎหมายและสิทธิทางกฎหมายของแต่ละฝ่ายเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาทางกฎหมายร่วมกัน ในบางกรณีอาจเข้าไปสำรวจเนื้อหาทางด้านศาสนาหรือปรับความเข้าใจในด้านวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของทั้งสองฝ่าย ทำให้มีที่พึ่งพาทางจิตใจ และอาจเปิดโอกาสให้ฝ่ายผู้กระหายยอมรับผิด ชดใช้สิ่งที่ตนทำไป หรือสร้างความสงบในจิตใจได้ด้วย¹⁸

3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

3.1 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เกิดจากการรวมร่างพระราชบัญญัติจำนวน 3 ฉบับเข้าด้วยกัน ร่างพระราชบัญญัติ 2 ฉบับแรก ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ... ซึ่งเป็นร่างที่สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้เสนอ และฉบับที่สอง คือ ร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. ... ที่เสนอโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้ถูกเสนอต่อรัฐบาลก่อน ซึ่งรัฐบาลในขณะนั้นเห็นว่าเมื่อร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับต่างก็เป็นเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ควรรวมเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการตั้งคณะกรรมการกฤษฎีกาคณะพิเศษขึ้นมาพิจารณารวมร่างพระราชบัญญัติทั้งสองเข้าด้วยกันจนกลายเป็นร่างพระราชบัญญัติฉบับเดียว โดยใช้ชื่อว่า “ร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ...”¹⁹ อย่างไรก็ตามในขั้นการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเสนอร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวนขึ้นมาเพิ่มเติม²⁰ จึงมีการตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณารวมร่างทั้งหมดเข้าด้วยกัน กลายเป็นพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562²¹

3.2 ประเภทคดีที่ไกล่เกลี่ยได้

สำหรับเรื่องประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้นั้น อาจแยกอธิบายออกเป็น 4 กรณี เรียงตามหมวดต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้แก่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาชั้นสอบสวน และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ดังนี้

¹⁵ เฟื่องอ้าง 46-47.

¹⁶ เฟื่องอ้าง 48.

¹⁷ เฟื่องอ้าง 49.

¹⁸ เฟื่องอ้าง 57-59.

¹⁹ อุทัย อาทิวะ เกตโชค เกษมวงศ์จิตร จุตติ ธรรมมนโนวานิช และพรภัทร์ ดันติกุลานันท์, ‘สรุปการอภิปราย เรื่อง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายใหม่ “พ.ร.บ. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” (2562) 2 ตุลาคม 63, 64.

²⁰ บันทึกข้อความ ส่วนราชการ คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ... สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่ สว (สนช) (กมธ 2) 0010/ร 16) วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2562 เรื่อง รายงานการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.

...

²¹ อุทัย อาทิวะ เกตโชค เกษมวงศ์จิตร จุตติ ธรรมมนโนวานิช และพรภัทร์ ดันติกุลานันท์ (เชิงอรรถ 19).

3.2.1 การไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง

ในพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 20 ได้วางหลักให้การไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งสามารถทำได้ในกรณีต่าง ๆ คือ²² (1) ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ (2) ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก (3) ข้อพิพาทอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา (4) ข้อพิพาทอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 50,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ดังนั้น หากเป็นข้อพิพาทในเรื่องสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ จะไม่สามารถไถ่เกลี่ยได้²³

3.2.2 การไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

ในพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 35 ได้วางหลักให้การไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญามีสามารถทำได้ใน 2 กรณี ดังต่อไปนี้²⁴ (1) ความผิดอันยอมความได้ (2) ความผิดลหุโทษต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายอาญา 7 ฐานความผิด ซึ่งเป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่ไม่สามารถยอมความได้ ดังนี้ ความผิดฐานกระทำความประมาทเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ มาตรา 390 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้าย มาตรา 391 ความผิดฐานขู่เข็ญผู้อื่นให้กลัวหรือตกใจ มาตรา 392 ความผิดฐานดูหมิ่น มาตรา 393 ความผิดฐานไล่ต้อนสัตว์เข้าไปในสวน ไร่ หรือนาของผู้อื่น มาตรา 394 ความผิดฐานปล่อยปละละเลยให้สัตว์เข้าไปในสวน ไร่ หรือนาของผู้อื่น มาตรา 395 ความผิดฐานรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ มาตรา 397 รวมถึงความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ซึ่งหมายความว่า เป็นการเปิดช่องเพิ่มเติมให้ฝ่ายบริหารสามารถเสนอความผิดลหุโทษเพิ่มเติมจากเดิมที่กำหนดไว้เพียง 7 ฐานข้างต้นนี้ได้ด้วยการทำเป็นพระราชกฤษฎีกานั้นเอง²⁵

3.2.3 การไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน

ในพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 41 ได้วางหลักให้การไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวนสามารถทำได้ในกรณีต่าง ๆ²⁶ ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตให้ผู้อ่านเห็นว่า ใน (1) และ (2) จะเป็นความผิดเดียวกันกับกรณีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาทุกประการ แต่จะมีส่วนเพิ่มเติมในกรณีที่ (3) ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งความผิดตาม (3) มีการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมอีกว่า จะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาไม่เคยไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เว้นแต่เป็นคดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท คดีความผิดลหุโทษ ซึ่งพ้นระยะเวลาเกินสามปีนับแต่มีคำสั่งยุติคดี และผู้ต้องหาไม่อยู่ระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือพ้นโทษมาแล้วเกินกว่าห้าปี เว้นแต่เป็นคดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท คดีความผิดลหุโทษ หรือคดีความผิดที่ผู้ต้องหาได้กระทำในขณะที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีอีกด้วย ดังที่มาตรา 42 ได้ระบุเงื่อนไขเพิ่มเติมเอาไว้²⁷ ทั้งนี้ บัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้ระบุความผิดเพิ่มเติมอีก 6 ฐานความผิด ดังนี้²⁸ (1) ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้และมีผู้ถึงแก่ความตายจากการชุมนุมต่อสู้ นั้น มาตรา 294 วรรคหนึ่ง (2) ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย มาตรา 295 (3) ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยมีเหตุฉกรรจ์ มาตรา 296 (4) ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้และมีผู้ได้รับอันตรายสาหัสจากการชุมนุมต่อสู้ นั้น มาตรา 299 วรรคหนึ่ง (5) ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส มาตรา 300 (6) ความผิดฐานลักทรัพย์ มาตรา 334

²² พระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 20 วรรคสอง.

²³ พระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 20 วรรคแรก.

²⁴ พระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 35.

²⁵ อุทัย อาทิวะ เกิดโชค เกษมวงศ์จิตร จุติดี ธรรมมนโนวานิช และพรภัทร์ ตันติกุลานันท์ (เชิงอรรถ 19), 68-69.

²⁶ พระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 41.

²⁷ พระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 42.

²⁸ บัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562.

3.2.4 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ในพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 69 ได้วางหลักให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถทำได้ในกรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้²⁹ (1) ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 500,000 หรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา (2) ข้อพิพาททางแพ่งอื่นนอกจาก (1) ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา (3) ข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา 35 ซึ่งได้แก่ ความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 และมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

3.3 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3.3.1 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง

หากเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง มาตรา 21 วางหลักให้คู่กรณีฝ่ายที่ประสงค์จะไกล่เกลี่ยยื่นคำร้องต่อหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวก็จะสอบถามไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งว่าสมัครใจที่จะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากไม่สมัครใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยก็ให้หน่วยงานดังกล่าวจำหน่ายคำร้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นและแจ้งให้คู่กรณีฝ่ายที่ยื่นคำร้องทราบ³⁰ โดยสำหรับกรณีที่คู่กรณีมากกว่าสองฝ่าย หากคู่กรณีฝ่ายใดไม่สมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย ก็สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยเฉพาะระหว่างคู่กรณีที่สมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยได้³¹

หลังจากนั้น กระบวนการต่อไปก็คือการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยตามมาตรา 22 ซึ่งคู่กรณีสามารถตกลงแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยหนึ่งคนหรือหลายคนก็ได้จากบัญชีผู้ไกล่เกลี่ยที่หน่วยงานดังกล่าวจัดทำเอาไว้ อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะเลือกใคร คู่กรณีสามารถตกลงให้หน่วยงานแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยจากบัญชีให้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม การแต่งตั้งต้องเป็นไปภายใต้ความยินยอมของผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งด้วย รวมทั้งจะมีการชี้แจงเกี่ยวกับกระบวนการและผลทางกฎหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งสิทธิในการยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้คู่กรณีทราบด้วย³²

ต่อมาจึงจะเป็นการเริ่มต้นการไกล่เกลี่ย ซึ่งมาตรา 25 วรรคแรก วางหลักไว้ว่า จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและให้แล้วเสร็จโดยเร็ว³³ โดยในการไกล่เกลี่ยตามมาตรา 25 วรรคสอง ผู้ไกล่เกลี่ยจะสอบถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อพิพาท ความต้องการของคู่กรณี และข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่อาจเกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยอธิบายเพื่อให้คู่กรณีเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันหรือผ่อนปรนเข้าหากัน³⁴ ซึ่งโดยหลักแล้ว จะต้องไกล่เกลี่ยต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย เว้นแต่ในบางสถานการณ์ที่เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยอาจไกล่เกลี่ยลับหลังคู่กรณีบางฝ่ายได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ไกล่เกลี่ยต้องแจ้งว่าจะมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทลับหลังเช่นนั้นให้คู่กรณีฝ่ายที่ไม่ได้เข้าร่วมทราบด้วยตามหลักในมาตรา 26³⁵ นอกจากนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจอนุญาตให้ทนายความหรือที่ปรึกษาของคู่กรณีหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยด้วยก็ได้³⁶ อีกทั้งในมาตรา 28 ยังวางหลักไว้ว่า คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้ในการไกล่เกลี่ยโดยอิสระ อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงร่วมกันนั้นต้องไม่เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย เป็นการพันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน³⁷ ส่วนมาตรา 29 วางหลักไว้ว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยหลักแล้วห้ามไม่ให้นำไปเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี กระบวนการอนุญาโตตุลาการ หรือกระบวนการพิจารณาอื่นใด เว้นแต่เป็นไปเพื่อการบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท³⁸

²⁹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 69.

³⁰ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 21 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม.

³¹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 21 วรรคสี่.

³² พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 22.

³³ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 25 วรรคแรก.

³⁴ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 25 วรรคสอง.

³⁵ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 26 วรรคแรก.

³⁶ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 26 วรรคสอง.

³⁷ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 28.

³⁸ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 29.

เมื่อคู่กรณีตกลงกันได้ มีข้อตกลงอย่างไรก็ให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยให้คู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้ตามมาตรา 30³⁹ และเมื่อคู่กรณีตกลงกันได้ก็จะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสิ้นสุดลงตามมาตรา 31 (1)⁴⁰

3.3.2 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

ในมาตรา 36 วรรคแรก วางหลักไว้ว่า หากคดีอยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ของพนักงานสอบสวน ของพนักงานอัยการ หรือของศาล ให้หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพซึ่งมีหน้าที่และอำนาจกำกับดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนแจ้งให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณีทราบ ซึ่งทางพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล อาจรอการสอบสวน การสั่งคดี การพิจารณาคดี หรือการพิพากษาคดี แล้วแต่กรณีไว้ก่อนจนกว่าจะรู้ผลการไกล่เกลี่ยก็ได้⁴¹

โดยเมื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาลิ้นสุดลงแล้ว มาตรา 36 วรรคสอง และวรรคสาม วางหลักไว้ว่า หากการไกล่เกลี่ยสำเร็จ ให้หน่วยงานซึ่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแจ้งผลการไกล่เกลี่ยให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลทราบ แล้วแต่กรณี โดยให้ส่งสำเนาบันทึกข้อตกลงไปพร้อมกันด้วย⁴² โดยหากคู่กรณีทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญาที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้สิทธินัดคดีอาญามาฟ้องระงับเมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทในส่วนแพ่งแล้วตามมาตรา 37⁴³ อย่างไรก็ตามหากเป็นกรณีที่ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี สอบสวน สั่งคดี หรือพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป⁴⁴

3.3.3 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาชั้นสอบสวน

ในมาตรา 39 วางหลักว่า หมายความว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน ด้วยการที่พนักงานสอบสวนจัดให้คู่กรณีในคดีอาญามีโอกาสเจรจาตกลงหรือเยียวยาความเสียหาย เพื่อให้คดีอาญาระงับลงได้⁴⁵ มีมาตรา 43 วางหลักบังคับเอาไว้ว่า คดีที่อาจไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบในโอกาสแรกว่ามีสิทธิยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้⁴⁶ ทั้งนี้ หากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และคดีนั้นไม่ได้อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล มาตรา 44 วางหลักไว้ว่า คู่กรณีสามารถยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวนได้ และให้พนักงานสอบสวนมีความเห็นเสนอ โดยหากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งเห็นว่าพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงและไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ให้พิจารณามีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา⁴⁷ หากมีการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยเพื่อเข้าสู่กระบวนการและพนักงานสอบสวนมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยตามมาตรา 44 แล้ว มาตรา 49 วางหลักไว้ว่า พนักงานสอบสวนจะจัดให้มีการประชุมระหว่างคู่กรณีเพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายใน 7 วัน นับแต่วันที่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา หากคู่กรณีไม่อาจตกลงเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้ก็ให้พนักงานสอบสวนเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยแล้วแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ⁴⁸ หลังจากนั้นให้พนักงานสอบสวนกำหนดนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาครั้งแรกภายใน 7 วัน นับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย แล้วแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบตามที่มาตรา 50 วางหลักไว้⁴⁹

³⁹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 30.

⁴⁰ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 31 (1).

⁴¹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 36 วรรคแรก.

⁴² พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 36 วรรคสอง.

⁴³ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 37.

⁴⁴ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 36 วรรคสาม.

⁴⁵ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 39.

⁴⁶ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 43.

⁴⁷ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 44.

⁴⁸ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 49.

⁴⁹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 50.

โดยในการไต่ถาม มาตรา 51 วางหลักไว้ว่า คู่กรณีต้องเข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาด้วยตนเอง และมีสิทธิให้ผู้ซึ่งตนไว้วางใจไม่เกินสองคนเข้าฟังการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาได้⁵⁰ เช่น ญาติพี่น้อง เป็นต้น⁵¹ รวมทั้งหากคู่กรณีซึ่งเป็นผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์ ให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง นักจิตวิทยาหรือ นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาด้วย นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนอีกด้วยว่า ให้การไต่ถามข้อพิพาททางอาญากระทำการเป็นการลับ⁵² ตลอดจนสามารถใช้ล่ามได้หากมีความจำเป็นตามที่มาตรา 52 วางหลักไว้⁵³ โดยก่อนเริ่มต้นการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา มาตรา 53 วางหลักไว้ว่า ผู้ไต่ถามจะต้องอธิบายให้ผู้กรณทราบถึงพฤติการณ์ที่คู่กรณีซึ่งเป็นผู้ต้องหาได้กระทำตามคำร้องทุกข์ ข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดี กระบวนการและผลทางกฎหมายในการไต่ถาม และสิทธิในการยุติการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาเสียก่อน⁵⁴ และเช่นเดียวกันกับการไต่ถามข้อพิพาททางแพ่ง ในการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา มาตรา 56 วางหลักไว้ว่า คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ แต่ต้องไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อีกทั้ง ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ข้อตกลงตามวรรคหนึ่งต้องไม่ขัดหรือฝืนความประสงค์ของผู้เยาว์ด้วย⁵⁵

หากคู่กรณีได้มีข้อตกลงเป็นประการใดแล้ว มาตรา 57 วางหลักไว้ว่า ให้ผู้ไต่ถามบันทึกข้อตกลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้ผู้กรณและผู้ไต่ถามลงลายมือชื่อไว้ แล้วให้ผู้ไต่ถามส่งบันทึกข้อตกลงไปยังพนักงานสอบสวน⁵⁶ โดยเมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวข้างต้นแล้ว ให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ เพื่อจัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาสั่งยุติคดีตามที่มาตรา 64 วางหลักไว้⁵⁷ ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งยุติคดี สิทธินาคิดอาญามาฟ้องเป็นอันระงับตามที่มาตรา 66 วางหลักไว้⁵⁸

3.4 ผู้ไต่ถาม

ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดนิยามของคำต่าง ๆ ที่สำคัญในพระราชบัญญัติ ได้วางหลักคำว่า “ผู้ไต่ถาม” ไว้ว่า หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไต่ถามข้อพิพาท⁵⁹ นอกจากนี้ ยังมีหมวด 1 ที่ชื่อว่า “ผู้ไต่ถาม” ไว้โดยเฉพาะเพื่อวางหลักในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ไต่ถามเอาไว้ โดยเริ่มตั้งแต่มาตรา 9 และสิ้นสุดหมวดที่มาตรา 19 รวมจำนวนทั้งสิ้น 11 มาตรา โดยในมาตรา 9 วางหลักไว้ว่า บุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไต่ถามให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียน และในขณะเดียวกันให้นายทะเบียนเองมีอำนาจในการสรรหาบุคคลที่มีความเหมาะสมขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไต่ถามได้ด้วย แต่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลนั้น⁶⁰ ทั้งนี้ คำว่า “นายทะเบียน” มาตรา 3 ได้วางหลักไว้ว่าเป็นหัวหน้าหน่วยงานของรัฐซึ่งดำเนินการไต่ถามข้อพิพาท⁶¹ เช่น หัวหน้าของหน่วยงานรัฐหากเป็นกระทรวงยุติธรรมก็คือปลัดกระทรวงยุติธรรมยุติธรรม เป็นต้น⁶²

⁵⁰ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 51.

⁵¹ อุทัย อาทิวะ เกตโชค เกษมวงศ์จิตร จุติ ธรรมมนโนวานิช และพรภัทร์ ดันติกุลานันท์ (เชิงอรรถ 19) 69.

⁵² พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 51.

⁵³ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 52.

⁵⁴ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 53.

⁵⁵ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 56.

⁵⁶ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 57.

⁵⁷ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 64.

⁵⁸ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 66.

⁵⁹ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 3.

⁶⁰ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 9.

⁶¹ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 3.

⁶² อุทัย อาทิวะ เกตโชค เกษมวงศ์จิตร จุติ ธรรมมนโนวานิช และพรภัทร์ ดันติกุลานันท์ (เชิงอรรถ 19) 66.

อนึ่ง คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ใกล้ชิดบรรจอยู่ในมาตรา 10⁶³ โดยผู้ใกล้ชิดต้องมีคุณสมบัติ คือ ผ่านการอบรมการใกล้ชิดข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) รับรอง⁶⁴ และเป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การใกล้ชิดข้อพิพาท ส่วนลักษณะต้องห้าม ได้แก่ (1) เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (2) เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ (3) เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ใกล้ชิดตามพระราชบัญญัตินี้ และยังไม่พ้นห้าปี นับถึงวันยื่นคำขอรับหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ใกล้ชิด

โดยหลักสูตรการอบรมจะมีกรอบเนื้อหา 5 หมวด ดังนี้⁶⁵ **หมวดวิชาที่ 1** ธรรมชาติของความขัดแย้งและการวิเคราะห์ความขัดแย้ง และแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการใกล้ชิดข้อพิพาท **หมวดวิชาที่ 2** กฎหมายกลางในการใกล้ชิดข้อพิพาท : การจัดกระบวนการใกล้ชิดข้อพิพาท การจัดทำข้อตกลงและบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาท **หมวดวิชาที่ 3** จิตวิทยาเพื่อการสื่อสารกับภาษากายกับการใกล้ชิด **หมวดวิชาที่ 4** คุณสมบัติ จริยธรรมของผู้ใกล้ชิด และปัจจัยแห่งความสำเร็จ ข้อท้าทายและอุปสรรคในการเจรจาใกล้ชิด การจัดการกับบุคคลที่ยากกับการเจรจาและการจัดการอารมณ์ของตนเอง **หมวดวิชาที่ 5** ฝึกปฏิบัติการใกล้ชิดข้อพิพาททางแพ่ง ทางอาญา และประเด็นสาธารณะ โดยใช้สถานการณ์จำลอง

ส่วนมาตรา 11 ได้วางหลักถึงอำนาจหน้าที่ของผู้ใกล้ชิด ได้แก่ (1) กำหนดแนวทางและจัดให้มีการใกล้ชิดข้อพิพาท (2) ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และเสนอแนะคู่กรณีในการหาแนวทางยุติข้อพิพาท (3) ดำเนินการใกล้ชิดข้อพิพาทด้วยความเป็นกลาง และ (4) จัดทำข้อตกลงระงับข้อพิพาทตามผลของการใกล้ชิดข้อพิพาท⁶⁶

นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดจริยธรรมที่ผู้ใกล้ชิดต้องปฏิบัติตามไว้ในมาตรา 12 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้⁶⁷ (1) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง อิสระ ยุติธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ (2) เข้าร่วมการใกล้ชิดข้อพิพาททุกครั้ง ในกรณีที่ไม่อาจเข้าร่วมการใกล้ชิดข้อพิพาทได้ต้องแจ้งเหตุผลและความจำเป็นล่วงหน้าให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการใกล้ชิดข้อพิพาททราบ (3) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรวดเร็ว ไม่ทำให้การใกล้ชิดข้อพิพาทล่าช้าเกินสมควร (4) ซื่อสัตย์ สุจริต และไม่เรียกรับหรือรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากคู่กรณีหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท (5) ปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดข้อพิพาทด้วยความสุภาพ (6) รักษาความลับที่เกี่ยวข้องกับการใกล้ชิดข้อพิพาท (7) ไม่กระทำการในลักษณะเป็นการชี้ขาดข้อพิพาทหรือบีบบังคับให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดลงลายมือชื่อในข้อตกลงระงับข้อพิพาท (8) กรณีอื่นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดในกฎกระทรวง

อีกทั้ง ผู้ใกล้ชิดต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระของตนในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ใกล้ชิดให้คู่กรณีทราบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคู่กรณีไม่ฝ่ายใดอีกด้วย ดังที่

⁶³ พระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 10.

⁶⁴ การอบรมการใกล้ชิดข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) รับรอง ในปัจจุบันมีการเปิดหลักสูตรการอบรมจำนวนมากโดยหลากหลายสถาบัน อาทิ โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (ดูหลักสูตรการฝึกอบรมการใกล้ชิดข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (ที่ กพยช. รับรอง) ของโรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ร่วมกับ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้ที่ <https://slp.dusit.ac.th/เปิดรับสมัครผู้สนใจเข้า>) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ดู หลักสูตรการฝึกอบรมการใกล้ชิดข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (ที่ กพยช. รับรอง) ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ที่ https://app.law.cmu.ac.th/training/?page_id=629) และมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (ดู หลักสูตรการฝึกอบรมการใกล้ชิดข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (ที่ กพยช. รับรอง) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้ที่ http://ssld.psru.ac.th/wp-content/uploads/2023/11/หนังสือเชิญ_รุ่น2.pdf) เป็นต้น.

⁶⁵ ตัวอย่างกรอบเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรมการใกล้ชิดข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (ที่ กพยช. รับรอง) ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้ที่ <https://app.law.cmu.ac.th/training/wp-content/uploads/2024/12/รายละเอียดหลักสูตรใกล้ชิดฯ.pdf> และ http://ssld.psru.ac.th/wp-content/uploads/2023/11/หนังสือเชิญ_รุ่น2.pdf ตามลำดับ.

⁶⁶ พระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 11.

⁶⁷ พระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 12.

มาตรา 13 วางหลักไว้⁶⁸ ทั้งนี้ หากผู้ไกล่เกลี่ยมีสภาพร้ายแรงอันอาจปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นกลางหรือไม่เป็นอิสระก็อาจถูกตั้งข้อรังเกียจตามมาตรา 14 ได้⁶⁹ โดยว่าจะเป็นการขาดจริยธรรมตามมาตรา 12 หรือการถูกตั้งข้อรังเกียจตามมาตรา 14 ก็ล้วนแล้วแต่นำไปสู่การถอดถอนตามมาตรา 15 ได้ทั้งสิ้น⁷⁰

นอกจากการกำหนดผู้ไกล่เกลี่ยไว้ในหมวด 1 แล้ว ยังปรากฏในหมวด 4 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน ส่วนที่ 2 ผู้ไกล่เกลี่ย ที่กล่าวถึงผู้ไกล่เกลี่ยในหมวดนี้แตกต่างหากออกมาอีกส่วนหนึ่ง โดยเริ่มต้นจากมาตรา 48 ที่วางหลักว่า บุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน ให้ยื่นคำขอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรม หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี ในฐานะนายทะเบียน และให้นำความในมาตรา 9 มาใช้บังคับโดยอนุโลม รวมถึงมาตรา 10 ในเรื่องคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามด้วย⁷¹

3.5 ค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ย

ในส่วนของการใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นการให้บริการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยที่คู่กรณีไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย⁷²

4. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกฎหมายประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นหนึ่งในประเทศตัวอย่างของการระงับข้อพิพาททางเลือกทั่วโลก โดยถูกมองว่าเป็นศูนย์กลางของการระงับข้อพิพาททั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ⁷³ จึงทำให้มีบุคลากรที่มีความชำนาญในด้านนี้จำนวนมาก ในส่วนของการไกล่เกลี่ย ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีการผลักดันให้ใช้การไกล่เกลี่ยอย่างจริงจัง และมีองค์กรสำคัญ เช่น สภาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีแพ่ง (Civil Mediation Council: CMC) ที่มีส่วนสำคัญในการรับรองหลักสูตรด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งภายในประเทศและทั่วโลก รวมถึงหลักสูตรของไทยอย่างหลักสูตรอบรมผู้ประνομของสถาบันอนุญาโตตุลาการ (THAC) อีกด้วย⁷⁴ จึงมีความน่าสนใจที่จะนำกฎหมายและแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศไทยมาศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ความเป็นมาของกฎหมายไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษไม่มีการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่มีที่มาของกฎหมายจากหลากหลายแหล่ง เช่น กฎหมายลายลักษณ์อักษร คำพิพากษา เป็นต้น โดยกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่สำคัญซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็คือ ระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง (The Civil Procedure

⁶⁸ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 13.

⁶⁹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 14.

⁷⁰ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 15.

⁷¹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 48.

⁷² กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, เอกสารแนวทางการปฏิบัติงาน ตามกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (สำหรับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (นาร่อง)) 5 <https://www.tambondonsal.go.th/datacenter/doc_download/a_110920_154109.pdf> สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2568.

⁷³ ดู Fiona Cain, 'Why England is an international hub for dispute resolution' (The Law Society Gazette 2022) <<https://www.lawgazette.co.uk/practice-points/why-england-is-an-international-hub-for-dispute-resolution/5111219.article>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568; Miranda Joseph and Catherine Penny, 'London remains a leading international dispute resolution centre' (Stevens & Bolton 2024) <<https://www.stevens-bolton.com/site/insights/articles/london-remains-a-leading-international-dispute-resolution-centre>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.

⁷⁴ 'ก้าวสู่มาตรฐานสากล หลักสูตรอบรมผู้ประνομ Mediation Training Course ครั้งที่ 13' (สถาบันอนุญาโตตุลาการ) <https://thac.or.th/th/new_events/ก้าวสู่มาตรฐานสากล-หลัก/> สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.

Rules 1998)⁷⁵ โดยจุดเปลี่ยนสำคัญของการไกล่เกลี่ยในประเทศอังกฤษเกิดขึ้นเมื่อมีการตั้งคณะทำงานปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งนำโดย Lord Woolf ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศอังกฤษ เนื่องจากการศึกษาและจัดทำรายงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยุติธรรม 3 ประการ คือ ความล่าช้า การสิ้นเปลืองเวลา และความซับซ้อนของคดี⁷⁶ ซึ่งผลสำเร็จของการศึกษานั้น ได้แก่ การบัญญัติระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งและคำแนะนำแนวปฏิบัติฉบับใหม่ (New Civil Procedure Rules and Practice Directions)⁷⁷ โดยระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง ปี ค.ศ. 1998 (The Civil Procedure Rules 1998 หรือ CPR) มีผลบังคับใช้วันที่ 26 เมษายน ปี ค.ศ. 1999 อันได้กำหนดบทบาทและทิศทางในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการฟ้องที่ไม่จำเป็น ลดความซับซ้อน และให้อำนาจผู้พิพากษาในการบริหารจัดการคดีด้วย⁷⁸

4.2 ประเภทคดีที่ไกล่เกลี่ยได้

คดีที่สามารถมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ในประเทศอังกฤษคือคดีแพ่ง ซึ่งกระทรวงยุติธรรมของประเทศอังกฤษได้ยกตัวอย่างของคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ อาทิ⁷⁹ การประมาทเลินเล่อของผู้มีวิชาชีพ (professional negligence) การบาดเจ็บเสียหายส่วนบุคคล (personal injury) การล้มละลาย (bankruptcy) ข้อพิพาทระหว่างเพื่อนบ้าน (neighbour disputes) การหมิ่นประมาท (defamation) ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน (land disputes) ข้อพิพาทเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property disputes) รวมทั้งข้อพิพาทที่เกี่ยวกับครอบครัว (family disputes)⁸⁰ ด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับคดีอาญานั้นไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี⁸¹

4.3 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ก่อนจะเริ่มอธิบายกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น จะขอกล่าวถึงแรงจูงใจในการไกล่เกลี่ยเป็นลำดับแรกเสียก่อน ซึ่งหนึ่งในระบบสำคัญที่ใช้ในกระบวนการพิจารณาของประเทศอังกฤษคือระบบ “The English Rule” ที่ต่อมามีการกำหนดในกฎข้อ 44.3 (2)(a) แห่งระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง ค.ศ. 1998 (The Civil Procedure Rules 1998) ให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดให้คู่ความที่แพ้คดีจะต้องชำระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีต่างๆ แก่ผู้ที่ชนะคดีได้

⁷⁵ Her Majesty’s Courts Service, Civil Court Mediation Service Manual < https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Guidance/civil_court_mediation_service_manual_v3_mar09.pdf > สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.

⁷⁶ สาริณ เกษมถาวรศิลป์, ‘การปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของลอร์ดวูลฟ์ (Lord Woolf Reform)’ (2557) 2 ตุลาคม 93, 94.

⁷⁷ เพิ่งอ้าง.

⁷⁸ The Civil Procedure Rules 1998, Rule 1.1.

⁷⁹ UK Government, ‘A guide to civil mediation’ <<https://www.gov.uk/guidance/a-guide-to-civil-mediation#what-kind-of-disputes-are-suitable-for-mediation>> สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2568.

⁸⁰ UK Government, ‘Family Mediation Voucher Scheme’ <<https://www.gov.uk/guidance/family-mediation-voucher-scheme#what-is-family-mediation>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.

⁸¹ ทั้งนี้ เนื่องจากคดีอาญาในประเทศอังกฤษเป็นคดีที่โดยปกติแล้วรัฐ ซึ่งดำเนินการโดย Crown Prosecution Service (CPS) จะเป็นผู้ฟ้องบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาต่อศาล (ดู ‘The Crown Prosecution Service’ (Crown Prosecution Service) <<https://www.cps.gov.uk>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.) อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีอาจจะมีการดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีโดยปัจเจกบุคคลได้ (private prosecution) (ดู Prosecution of Offences Act 1985 s. 6) แต่เป็นส่วนน้อยของคดีอาญาในประเทศอังกฤษ ซึ่งมักจะมีการดำเนินการก็ต่อเมื่อรัฐไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหาเอง หรือในกรณีที่เป็นการอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถฟ้องในทางแพ่งได้เพราะข้อจำกัดต่าง ๆ (ดู ‘Private prosecutions’ (LexisNexis) และแม้จะมีการดำเนินการฟ้องคดีโดยเอกชน แต่ก็ถือว่าเป็นการฟ้องในนามของรัฐ (ดู ‘Private prosecutions’ (LexisNexis) <<https://www.lexisnexis.co.uk/legal/corporate-crime/evidence/private-prosecutions>> สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.) CPS ก็สามารถเข้ามารับช่วงต่อได้ทุกเมื่อ (Prosecution of Offences Act 1985 s. 6) ดังนั้น ประเทศอังกฤษจึงไม่มีลักษณะของคดีความที่ยอมความได้ที่จะทำให้คู่กรณีสามารถสามารถพูดคุยเพื่อหาทางออกร่วมกันได้ผ่านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีเพียงแต่วิธีในประมวลหลักการปฏิบัติสำหรับผู้เสียหายจากอาชญากรรม (Code of Practice for Victims of Crime) ที่มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) (ดู Ministry of Justice, Code of Practice for Victims of Crime <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/legal_guidance/OD_000049.pdf> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.) หรือวิธีอื่น ๆ แทน.

โดยค่าใช้จ่ายที่ศาลกำหนดอาจเป็นจำนวนที่มากกว่าเงินที่มีการเรียกร้องในคดีเสียอีก⁸² ประกอบกับ ในกฎข้อ 44.5 แห่งระเบียบเดียวกันนี้ ได้กล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ศาลจะต้องคำนึงถึงเมื่อต้องกำหนดค่าใช้จ่ายที่ฝ่ายที่แพ้คดีจะต้องชำระ ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาหลากหลายปัจจัยประกอบกัน เช่น ความเหมาะสมของค่าใช้จ่าย พฤติกรรมของคู่ความ ทั้งก่อนและระหว่างการดำเนินการทางศาล ความสำคัญของประเด็นแห่งคดีต่อคู่ความแต่ละฝ่าย เป็นต้น⁸³ แต่ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อบทบาทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอยู่ในเนื้อหาของกฎข้อ 44.5 (3)(a)(ii) ซึ่งกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาพฤติกรรมของคู่ความเพื่อประเมินความพยายามในการพยายามระงับข้อพิพาทในช่วงเวลาก่อนหรือระหว่างการดำเนินการกระบวนการพิจารณาของศาลด้วย⁸⁴

นี่จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้คู่ความในคดีแพ่งต่างก็มีแรงจูงใจที่จะหันหน้าเข้าพบศุขยเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แทนการดำเนินคดีผ่านกระบวนการศาลมากยิ่งขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ต่างฝ่ายต่างมีโอกาสที่จะต้องเสียประโยชน์และรวมถึงการใช้ทรัพยากรที่มีค่าหลากหลายอย่างเพียงเพื่อเป็นผู้ชนะในศาลเท่านั้น

นอกจากตัวบทกฎหมายแล้ว คำพิพากษาก็มีผลต่อการจูงใจให้ผู้พิพากษาและคู่ความใช้วิธีการไกล่เกลี่ยในการจัดการปัญหาข้อพิพาทมากขึ้น คำพิพากษาในคดี *Churchill v Merthyr Tydfil* เมื่อปี ค.ศ. 2023 ได้วางหลักให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งได้สองกรณี คือ หนึ่ง มีคำสั่งให้คู่ความไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้การระงับข้อพิพาทโดยไม่ใช้วิธีฟ้องศาล (Non-Court Dispute Resolution: NCDR) หรือ สอง มีคำสั่งให้อยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีต่อ แต่ดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยไม่ใช้วิธีฟ้องศาลระหว่างนั้นไปด้วย⁸⁵ ทั้งนี้ คำพิพากษาของคดี *Churchill* นี้ได้เปลี่ยนแนวทางของคำพิพากษาก่อนหน้าในคดี *Halsey v Milton Keynes* เมื่อปี ค.ศ. 2004 ที่มีการให้ความเห็นว่า การกำหนดให้มีการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแม้คู่ความจะไม่ประสงค์ถือเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิทางศาลของคู่ความที่ไม่อาจยอมรับได้⁸⁶ โดยข้อสรุปของคดี *Churchill* ยังได้วางหลักไว้ว่า การที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยไม่ใช้วิธีฟ้องศาลนั้น จะต้องไม่ไปลดทอนสิทธิของโจทก์ที่จะใช้สิทธิทางศาล และมีความได้สัดส่วนต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ขอบด้วยกฎหมายของการระงับข้อพิพาทที่มีความยุติธรรม รวดเร็ว และมีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม⁸⁷

คำพิพากษาในคดี *Churchill* ได้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2567 หรือปี ค.ศ. 2024 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งปี ค.ศ. 1998 (The Civil Procedure Rules 1998) ด้วยระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3) ปี ค.ศ. 2567 (The Civil Procedure Rules (Amendment No.3) Rules 2024) ที่สร้างแรงจูงใจให้คู่ความไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การแก้ไขระเบียบครั้งนี้ถือเป็นการเน้นย้ำอำนาจศาลที่เคยถูกตั้งคำถามถึงความชอบธรรมและการกระทบกระเทือนถึงสิทธิทางศาลของคู่ความมาก่อน และทำให้มีความชัดเจนในบทบาทของศาล อันจะส่งผลให้มีแรงจูงใจในการใช้วิธีการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยที่ชัดเจนขึ้นกว่าในอดีตด้วย โดยมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่สำคัญ ดังนี้⁸⁸

1. **Rule 1.1** มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หลักของกฎแห่งวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยได้เพิ่มวัตถุประสงค์ในข้อ (f) คือการส่งเสริม หรือการใช้การระงับข้อพิพาททางเลือก⁸⁹

2. **Rule 1.4** มีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่การจัดการคดีของศาล ซึ่งได้เพิ่มหน้าที่ให้ศาล “สั่ง” (ordering) ไม่ใช่เพียงแต่การส่งเสริม (encouraging) การระงับข้อพิพาททางเลือกเท่านั้น⁹⁰

⁸² สรวิต ลิ้มปริงซี่, ‘การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลประเทศอังกฤษ’ (2550) 3 วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 111, 113.

⁸³ Civil Procedure Rules 1998, R. 44.5.

⁸⁴ Civil Procedure Rules 1998, R. 44.5 (3) (a) (ii).

⁸⁵ *Churchill v Merthyr Tydfil* County Borough Council [2023] EWCA Civ. 141.

⁸⁶ *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust* [2004] EWCA Civ. 576. (para 74).

⁸⁷ *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust* [2004] EWCA Civ. 576. (para 74).

⁸⁸ The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024.

⁸⁹ The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024 R. 3(1).

⁹⁰ The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024 R. 3(2).

3. **Rule 3.1** มีเนื้อหาเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการจัดการคดี โดยได้แก้ไขข้อ (o) ให้ศาลมีอำนาจในการสั่งให้คู่ความไปใช้วิธีระงับข้อพิพาททางเลือกได้⁹¹

4. **Rule 28** มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการด้วยช่องทางด่วน (Fast track) ซึ่งเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์มากกว่า £10,000 แต่ไม่เกิน £25,000 ศาลจะมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจว่าจะสั่งให้ใช้หรือสนับสนุนให้ใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกหรือไม่⁹²

5. **Rule 29** มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการที่มีหลากหลายช่องทาง (Multi-track) ซึ่งเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์มากกว่า £25,000 โดยศาลจะต้องพิจารณาว่าจะสั่งให้ใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกหรือสนับสนุนให้ใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกหรือไม่⁹³

6. **Rule 44.2** มีเนื้อหาเกี่ยวกับดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าใช้จ่ายที่คู่ความจะต้องเสีย ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมให้มีการพิจารณาถึงความร่วมมือที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหามานการระงับข้อพิพาททางเลือกเมื่อศาลได้สั่งให้กระทำเช่นนั้น โดยจะต้องพิจารณาว่าคู่ความให้ความร่วมมือตามคำสั่งนั้นดีหรือไม่ หรือไม่ยอมเข้าร่วมการระงับข้อพิพาททางเลือกอย่างไม่มีเหตุผลหรือไม่⁹⁴

ในกรณีที่คดีเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่มากนัก ประธานแผนกคดีแพ่งในศาลอุทธรณ์ (the Master of the Rolls) ซึ่งมีอำนาจในการออกหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการคดี ได้กำหนดให้มีแนวปฏิบัติที่ 51ZE เรื่อง โครงการนำร่องเพื่อส่งต่อคดีที่มีทุนทรัพย์น้อยสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบอัตโนมัติ (Practice Direction 51ZE - Small Claims Track Automatic Referral to Mediation Pilot Scheme) ในปี ค.ศ. 2024 โดยกำหนดกรอบเวลาคือ ตั้งแต่ 22 พฤษภาคม 2567 ถึง 21 พฤษภาคม 2569⁹⁵ เพื่อส่งต่อคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ต่ำกว่า £10,000 หรือราวสี่แสนกว่าบาท ไปสู่การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทันทีก่อนจะนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินโดยศาล ซึ่งคู่ความจะสามารถร่วมกันมองหาทางออกโดยการพูดคุยกับผู้ไกล่เกลี่ยจากหน่วยบริการทางราชการด้านศาลและคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (HM Courts and Tribunals Service: HMCTS) ทางโทรศัพท์เป็นเวลา 1 ชั่วโมงโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย⁹⁶ อย่างไรก็ตาม หากมีการนัดหมายให้เข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ย ศาลก็มีอำนาจที่จะใช้มาตรการลงโทษ เช่น การใช้ดุลพินิจไม่รับพิจารณาตัดสินต่อ หรือมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีต้องจ่ายค่าดำเนินการทางศาลได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับเหตุผลที่ไม่เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยและดุลพินิจของศาลที่จะใช้มาตรการในลักษณะใด⁹⁷ และหากไม่สามารถทำความเข้าใจความตกลงและระงับข้อพิพาทได้ในขั้นนี้ ข้อพิพาทนี้จะเข้าสู่กระบวนการทางศาลต่อไปได้⁹⁸ ดังนั้น จึงมีลักษณะที่เป็นการบังคับให้มีการไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ไขปัญหาคดีล้นศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีทุนทรัพย์น้อย ซึ่งอาจแก้ไขปัญหาคือข้อพิพาทกันได้ตั้งแต่ขั้นก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินโดยศาล เมื่อศาลได้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการคดีตาม CPR 1.4 (2)(e) และใช้อำนาจจัดการคดีตาม CPR 3.1 (2)(o) ในการออกคำสั่งหรือสนับสนุนให้คู่ความใช้การระงับข้อพิพาททางเลือก พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในกระบวนการนั้นด้วย ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศอังกฤษเป็นไปอย่างมีความยืดหยุ่น จึงไม่มีกฎหมายที่กำหนดขั้นตอนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างชัดเจน

⁹¹ The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024 R. 5(1).

⁹² The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024 R. 8(1).

⁹³ The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024 R. 9.

⁹⁴ The Civil Procedure (Amendment No. 3) Rules 2024 R. 10(1).

⁹⁵ Ministry of Justice, 'Practice Direction 51ZE - Small Claims Track Automatic Referral to Mediation Pilot Scheme' <<https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part51/practice-direction-51ze-small-claims-track-automatic-referral-to-mediation-pilot-scheme>> สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568.

⁹⁶ UK Government, 'Respond to a court claim for money' <<https://www.gov.uk/respond-to-court-claim-for-money/mediation>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.

⁹⁷ เฟ็งอ้าง.

⁹⁸ เฟ็งอ้าง.

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพการดำเนินการไกล่เกลี่ยในทางปฏิบัติในกรณีของคดีแพ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากการไกล่เกลี่ยทางโทรศัพท์แล้วนั้น ผู้วิจัยจะขอสรุปเนื้อหาที่ Donald Lambert ซึ่งเป็นทนายความแห่งสำนักงานกฎหมาย Penningtons Manches Cooper LLP ได้อธิบายไว้ว่ามีขั้นตอน ดังนี้

1. ก่อนวันที่มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คู่กรณีจะต้องเตรียมเอกสารต่าง ๆ เช่น การสรุปคดี การเตรียมคำแถลงจุดยืนของแต่ละฝ่าย เอกสารที่เป็นสัญญาหรือหลักฐานสำคัญ เป็นต้น⁹⁹

2. ในวันที่มีการไกล่เกลี่ย การดำเนินการไกล่เกลี่ยจะมีลักษณะ ดังนี้¹⁰⁰ คู่กรณีแต่ละฝ่ายเดินทางมาถึงสถานที่ไกล่เกลี่ยและแยกไปอยู่ในห้องพักของตน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเข้าไปสนทนาก่อนเริ่มการไกล่เกลี่ย หลังจากนั้น คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะเข้ามาอยู่ในห้องเดียวกันเพื่อเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทร่วมกัน ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องอธิบายข้อมูลเบื้องต้นต่าง ๆ เช่น ข้อตกลง หรือเน้นย้ำว่านี่คือกระบวนการที่มีเนื้อหาเป็นความลับ เป็นต้น หลังจากนั้นแต่ละฝ่ายจะมีสิทธิในการพูดอธิบายเนื้อหาต่าง ๆ เป็นการกล่าวเปิดกระบวนการไกล่เกลี่ย ต่อมาแต่ละฝ่ายจะกลับไปยังห้องของตน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเข้าไปสนทนากับแต่ละฝ่ายเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่แต่ละฝ่ายมีความกังวล และร่วมเสนอทางเลือกทั้งหลายให้แก่คู่กรณีแต่ละฝ่าย จากนั้นจะมีการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยจะมีการเสนอแนวทาง และอีกฝ่ายก็อาจจะเสนอแนวทางอื่นในการแก้ไขปัญหาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ข้อสรุป โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นตัวกลางที่ช่วยอำนวยความสะดวกและสนับสนุนให้เกิดข้อตกลงขึ้น เมื่อข้อเสนอละเอียดได้รับการตอบรับ ทนายของแต่ละฝ่ายก็จะทำข้อตกลงยุติข้อพิพาทให้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้คู่ความแต่ละฝ่ายลงลายมือชื่อ¹⁰¹ เป็นอันทำให้ข้อตกลงฉบับนี้มีผลบังคับใช้ทางกฎหมายในลักษณะสัญญา¹⁰²

ทั้งนี้ การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่จำเป็นจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นเสมอไป ในบางกรณีคู่กรณีทั้งสองฝ่ายอาจไม่จำเป็นต้องมาเจรจาในสถานที่เดียวกันก็ได้หากแต่ละฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะกระทำเช่นนั้น¹⁰³ และการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ไม่จำเป็นจะต้องมีทนายของแต่ละฝ่ายเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยด้วย เพราะทุกขั้นตอนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่กรณีแต่ละฝ่ายทั้งสิ้น โดยคู่กรณีอาจจะเลือกบุคคลอื่นไปแทนเพื่อความสะดวกใจก็ได้ เช่น บุคคลในครอบครัว เพื่อน เป็นต้น¹⁰⁴ ในบางกรณีคู่กรณีสามารถร่างเป็นบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding: MoU) ที่ไม่มีผลบังคับทางกฎหมายเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการต่าง ๆ ในอนาคต หรือร่างข้อตกลงยุติข้อพิพาท (settlement agreement) ที่มีผลบังคับทางกฎหมายเองได้¹⁰⁵ สำหรับองค์กร เช่น Royal Institution of Chartered Surveyors (RICS) อาจไม่สนับสนุนให้ผู้ไกล่เกลี่ยประจำองค์กรของตนเข้าเป็นผู้ร่างข้อตกลงยุติข้อพิพาท แต่จะให้คู่กรณีหรือทนายของแต่ละฝ่ายดำเนินการเองเป็นหลัก¹⁰⁶

⁹⁹ Donald Lambert, 'Mediation in United Kingdom' <<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=02ee5416-79ba-484b-bd62-eb26318d330b>> สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2568.

¹⁰⁰ เพิ่งอ้าง.

¹⁰¹ เพิ่งอ้าง.

¹⁰² เพิ่งอ้าง.

¹⁰³ UK Government, 'A guide to civil mediation' (เชิงอรรถ 79).

¹⁰⁴ 'Should you have a lawyer present at mediation?' (Centre for Effective Dispute Resolution) <<https://www.cedr.com/wp-content/uploads/2019/10/Should-you-have-a-lawyer-present-at-mediation.pdf>> สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.

¹⁰⁵ ในบางกรณีคู่กรณีสามารถร่างข้อตกลงยุติข้อพิพาทเองได้ แต่จะต้องทำให้รัดกุม เพื่อให้มีผลบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย (ดูตัวอย่างในทางปฏิบัติได้ที่ Malcolm Zoppi, 'Understanding Mediation in the UK: Is Mediation Legally Binding?' (Zoppi & Co, 8 มกราคม 2567) <<https://www.zoppi.co.uk/blog/understanding-mediation-in-the-uk-is-mediation-legally-binding>> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2568.) หรือในบางกรณีอาจใช้บริการบุคคลที่สามในการร่างข้อตกลงก็ได้ (ดูตัวอย่างในทางปฏิบัติได้ที่ 'Settlement Drafting' (Sharpe Pritchard LLP) <<https://www.spmediation.co.uk/services/settlement-drafting/>> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2568.

¹⁰⁶ 'Model Settlement Agreement' (Royal Institution of Chartered Surveyors) <https://www.rics.org/content/dam/ricsglobal/documents/dispute-resolution-service/ACRE_Mediation_Model_Settlement_Agreement.pdf> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2568.

ส่วนผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ไกล่เกลี่ยให้เป็นไปได้อย่างราบรื่นเท่านั้น แต่หากคู่กรณีไม่มีทนายความและจำเป็นจะต้องช่วยร่างข้อตกลงยุติข้อพิพาทแล้ว จะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง¹⁰⁷

4.4 ผู้ไกล่เกลี่ย

สำหรับผู้ไกล่เกลี่ยในประเทศอังกฤษนั้นไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ใช้กำกับดูแลผู้ไกล่เกลี่ย และผู้ไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องได้รับรองมาตรฐานหรือคุณสมบัติก่อนที่จะเข้ารับตำแหน่งผู้ไกล่เกลี่ยได้¹⁰⁸ อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษมีองค์กรเอกชน หรือในบางกรณีก็เป็นองค์กรเอกชนที่มีสถานะเป็นองค์กรการกุศล ตัวอย่างเช่น CMC ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้และอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติตนในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย โดยมีการกำหนดมาตรฐานเฉพาะในองค์กรของตน ผู้ที่ผ่านการอบรมจะสามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการรับรองจากองค์กร CMC ได้ เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าสถานะของการได้รับการรับรองจากองค์กรเอกชนที่มีการจัดทำมาตรฐานเฉพาะเป็นของตนเองจะไม่ใช่คุณสมบัติที่จำเป็นของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้น คุณสมบัติเหล่านี้ก็ยังคงส่งผลต่อการได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยอยู่¹⁰⁹

ตัวอย่างของการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่น่าสนใจได้แก่ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ (professional standards) สำหรับสมาชิกผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการรับรองของ CMC ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้¹¹⁰ ผ่านการอบรมด้านทักษะการไกล่เกลี่ยที่ได้รับการลงทะเบียนรับรองโดย CMC ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ (Code of Conduct) มีความน่าเชื่อถือ (good standing) สามารถจัดการกับการร้องเรียนและคำแนะนำต่าง ๆ ได้ รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์วิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuing Professional Development: CPD) และมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้จากผู้ไกล่เกลี่ยที่มีประสบการณ์มาก่อน มีประกันภัยความรับผิดทางวิชาชีพ (Professional Indemnity Insurance) ที่คุ้มครองความเสียหายมูลค่าไม่ต่ำกว่า £1,000,000 สามารถจัดการบริหารงานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จะต้องแสดงศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยได้ และหากเป็นผู้ไกล่เกลี่ยประจำองค์กรใดแล้วจะต้องประจำองค์กรนั้นเท่านั้น

สำหรับหลักสูตรที่ใช้อบรมเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้ที่ต้องการจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในประเทศอังกฤษมีหลากหลายหลักสูตร แต่โดยมากแล้ว หากผู้ไกล่เกลี่ยต้องการได้คุณสมบัติเพื่อไปขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยของ CMC จะต้องเรียนในหลักสูตรที่ได้รับการรับรองโดย CMC เท่านั้น¹¹¹ อย่างไรก็ตาม ข้อกำหนดนี้จะใช้บังคับเฉพาะผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังวันที่ 1 กันยายน 2561 (01/09/2018) ในกรณีที่ผู้เข้าอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนวันที่ 1 กันยายน 2561 จะต้องมีความรู้ที่เป็นไปตามรายละเอียดที่ CMC กำหนด¹¹² ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของโครงสร้างหลักสูตร จะขอยกตัวอย่างหลักสูตรของ London School of Mediation และ University of Central Lancashire ซึ่งได้รับการรับรองของ CMC โดยมีรายละเอียดของหลักสูตร ดังนี้

London School of Mediation ได้จัดหลักสูตรเพื่อสร้างผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการรับรอง (Accredited Mediation Course) โดยแบ่งการอบรมออกเป็น 5 วัน โดย **วันที่ 1** จะเป็นการแนะนำหลักสูตรและสอนเนื้อหาเกี่ยวกับทฤษฎีการไกล่เกลี่ย เรียนรู้เกี่ยวกับการเจรจา ทักษะการฟังและตั้งคำถามอย่างมีส่วนร่วม การรักษาความลับ ทักษะและกระบวนการไกล่เกลี่ย การสาธิตการไกล่เกลี่ย และการแสดงบทบาทสมมติครั้งแรก **วันที่ 2** เรียนรู้เกี่ยวกับอวัจนภาษา (Non-Verbal Communication) ข้อตกลงเพื่อการไกล่เกลี่ย อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ย รวมถึงสร้างความเข้าใจกลุ่มบุคคลที่ไม่มีทนายความ และสรุปบทเรียนผ่านการแสดงบทบาทสมมติ **วันที่ 3** เรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรมในการไกล่เกลี่ย สรุปบทเรียนผ่านการแสดงบทบาทสมมติ และแจก

¹⁰⁷ เพิ่งอ้าง.

¹⁰⁸ Donald Lambert (เชิงอรรถ 99).

¹⁰⁹ เพิ่งอ้าง.

¹¹⁰ 'CMC Individual Membership Categories and Rules' (Civil Mediation Council) <<https://civilmediation.org/wp-content/uploads/2022/06/CMC-Individual-Membership-Rules-23.2.2021-v2.pdf>> สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2568.

¹¹¹ เพิ่งอ้าง.

¹¹² เพิ่งอ้าง.

แบบทดสอบในช่วงท้าย วันที่ 4 เริ่มจากการส่งแบบทดสอบ แล้วจึงมีการแสดงบทบาทสมมติแบบไม่ต้องวัดผล มีการสรุปผลการประเมิน และมีการประเมินรายบุคคล วันที่ 5 มีการประเมินรายบุคคลต่อจนจบ และท้ายที่สุดจะมีการสอบถามและทบทวนข้อมูลอย่างละเอียดก่อนจบการอบรม¹¹³

ส่วน University of Central Lancashire เนื้อหาที่สอนจะมีความใกล้เคียงกับหลักสูตรที่ London School of Mediation เปิดสอน แต่มีเนื้อหาที่เพิ่มเข้ามาก็คือ การทบทวนบทบาทของกฎหมายในการไกล่เกลี่ย การใช้วิธีการเจรจาแบบคำนึงถึงผลประโยชน์เป็นหลัก (interest-based negotiations) รวมถึงการสอนเกี่ยวกับประเด็นกฎหมายในการไกล่เกลี่ยด้วย¹¹⁴

4.5 ค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ย

ดังที่กล่าวถึงในหัวข้อ “กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” คู่ความในคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ต่ำกว่า £10,000 หรือราวสี่แสนกว่าบาท จะต้องใช้บริการไกล่เกลี่ยที่จัดให้โดยศาลโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการพยายามหาข้อตกลงระหว่างคู่พิพาทสองฝ่ายให้ได้ก่อนเข้าสู่กระบวนการทางศาลต่อไป¹¹⁵ นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ในคดีครอบครัวยังมีการให้บริการการนัดพบเพื่อประเมินสถานการณ์และให้ข้อมูลด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation Information and Assessment Meeting: MIAM)¹¹⁶ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหากคู่พิพาทมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับผู้ที่มีปัญหาทางการเงิน (legal aid)¹¹⁷ หากไม่มีฝ่ายใดในข้อพิพาทนี้ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือนี้ได้ ก็จะต้องเสียค่าดำเนินการไกล่เกลี่ยเองซึ่งอยู่ที่ประมาณ £120 หรือประมาณ 5,000 บาทต่อคน¹¹⁸

ส่วนคดีแพ่งทั่วไปก็สามารถใช้บริการผู้ไกล่เกลี่ยได้ตามสมัครใจ โดยการเรียกค่าบริการจะขึ้นกับการตกลงกันเอง¹¹⁹ อย่างไรก็ตาม กรณีที่คดีมีทุนทรัพย์ต่ำกว่า £50,000 องค์การ CMC ได้จัดทำโครงการไกล่เกลี่ยในราคาคงที่ (Fixed Fee Mediation Scheme) เพื่อให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นสมาชิกสามารถเข้าร่วมโครงการนี้ โดยเริ่มจากเวลา 1 ชั่วโมง หากคดีมีทุนทรัพย์ £5,000 หรือน้อยกว่าจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ £75 และภาษีมูลค่าเพิ่ม¹²⁰ ซึ่งค่าใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้นไปตามจำนวนชั่วโมงที่ CMC กำหนด

5. บทวิเคราะห์

5.1 ความเป็นมาของกฎหมาย

หากจะพิจารณาถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายของประเทศอังกฤษจะพบว่าประเทศอังกฤษไม่มีการตรากฎหมายขึ้นมาโดยเฉพาะเจาะจงเพื่อวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแต่อย่างใด หากต้องการพิจารณาเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศอังกฤษจึงอาจต้องศึกษาจากกฎหมายในหลาย ๆ แหล่ง อาทิ กฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือคำพิพากษาของศาล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรอยู่ฉบับหนึ่งที่มีความโดดเด่น เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งได้แก่ ระเบียบว่าด้วยการพิจารณาความแพ่ง (CPR) อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยแล้วมีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

¹¹³ ‘Accredited mediation - Full course’ (London School of Mediation) <<https://london-school-of-mediation.com/products/london-accredited-mediation-course-14-18-july-2025/214/>> สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2568.

¹¹⁴ ‘Civil & Commercial Mediation’ (University of Central Lancashire) <<https://www.lancashire.ac.uk/cpd/courses/civil-commercial-mediation-short-course>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.

¹¹⁵ UK Government, ‘Respond to a court claim for money’ (เชิงอรรถ 96).

¹¹⁶ Children and Families Act 2014 Section 10.

¹¹⁷ UK Government, ‘Family Mediation Voucher Scheme’ (เชิงอรรถ 80).

¹¹⁸ เพิ่งอ้าง.

¹¹⁹ Aled Davies, ‘Understanding Mediation Costs: Your Essential Guide’ (Mediator Academy 2024) <<https://www.mediatoracademy.com/blog/mediation-costs>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.

¹²⁰ Civil Mediation Council, ‘Fixed Fee Scheme’ <<https://civilmediation.org/fixed-fee-scheme/>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.

พ.ศ. 2562 ซึ่งถ้าดูตามความเป็นมาของกฎหมายจะพบว่า ในขณะที่สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ... มีความมุ่งหวังที่จะให้เกิดกฎหมายขึ้นมาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในประเทศไทย¹²¹ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 อาจพิจารณาได้ว่าเป็นกฎหมายเฉพาะสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย ซึ่งแตกต่างกับที่ประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายเฉพาะ

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาในทางความเป็นจริง ประเทศไทยก็มีกฎหมายที่เปิดช่องให้มีการไกล่เกลี่ยหลายฉบับ ดังเช่น ในมาตรา 20 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹²² เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาเช่นนี้จะพบว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทยอาจมีความคล้ายคลึงกับของประเทศอังกฤษอยู่ในเรื่องการเปิดช่องให้ไกล่เกลี่ยได้ในกฎหมายรูปแบบต่าง ๆ เช่น ระเบียบว่าด้วยการพิจารณาความแพ่ง (CPR)

5.2 ประเภทคดีที่ไกล่เกลี่ยได้

ในเรื่องประเภทคดีที่ไกล่เกลี่ยได้ในพระราชพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ของประเทศไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยของประเทศอังกฤษมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากในประเทศอังกฤษอนุญาตให้ทำการไกล่เกลี่ยได้เฉพาะคดีแพ่ง¹²³ โดยที่ไม่มีการอนุญาตให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้เลยหากเป็นคดีอาญา แต่อาจเป็นการใช้มาตรการอื่นแทน¹²⁴ ในขณะที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 สามารถไกล่เกลี่ยได้ทั้งข้อพิพาททางแพ่งและข้อพิพาททางอาญา แม้ว่าจะเป็นไปโดยมีข้อจำกัด กล่าวคือ ไม่ใช่ทุกฐานความผิดอาญาที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ ยกตัวอย่างเช่น ในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้วางหลักให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาสามารถทำได้ใน 2 กรณี ดังต่อไปนี้¹²⁵ (1) ความผิดอันยอมความได้ (2) ความผิดลหุโทษต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายอาญา 7 ฐานความผิด ซึ่งเป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่ไม่สามารถยอมความได้ รวมถึงความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา¹²⁶

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของข้อพิพาททางแพ่งที่ไกล่เกลี่ยได้ก็มีความแตกต่างจากกฎหมายของประเทศอังกฤษ เนื่องจากข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัวเป็นเรื่องที่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 20 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 แต่ถ้าเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศอังกฤษ ข้อพิพาทที่เกี่ยวกับครอบครัว (family disputes) นั้นเป็นเรื่องที่สามารถไกล่เกลี่ยได้¹²⁷

ในส่วนนี้ผู้วิจัยก็ตั้งเป็นข้อสังเกตว่าในส่วนของคดีอาญาบางประเภทในประเทศอังกฤษ อาทิ คดีที่มีการฟ้องร้องโดยประชาชนเอง (private prosecution) ซึ่งเป็นเรื่องที่เอกชนค่อนข้างจะมีบทบาทหลักอยู่แล้ว ควรพิจารณาว่าจะให้มีการไกล่เกลี่ยได้หรือไม่ โดยเสนอให้เป็นกลุ่มคดีที่มีความผิดลหุโทษ (summary offence) ที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน ปรับไม่เกิน £5,000¹²⁸ เพื่อเป็นการลดปริมาณคดี และเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่กระบวนการยุติธรรม ส่วนการไกล่เกลี่ยคดีแพ่งแม้ว่าพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 อนุญาตให้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งได้ แต่ไม่อนุญาตให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในครอบครัวได้ดังเช่นกฎหมายของประเทศอังกฤษนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาต่อไปว่าควรพัฒนาพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวได้หรือไม่เช่นกัน

¹²¹ อุทัย อาทิวะ เกตโชค เกษมวงศ์จิตร จุติ ธรรมมโนวานิช และพรภัทร์ ดันติกุลานันท์ (เชิงอรรถ 6).

¹²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี.

¹²³ UK Government, 'A guide to civil mediation' (เชิงอรรถ 79).

¹²⁴ Ministry of Justice (เชิงอรรถ 81).

¹²⁵ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 35.

¹²⁶ อุทัย อาทิวะ เกตโชค เกษมวงศ์จิตร จุติ ธรรมมโนวานิช และพรภัทร์ ดันติกุลานันท์ (เชิงอรรถ 6) 68-69.

¹²⁷ UK Government, 'Family Mediation Voucher Scheme' (เชิงอรรถ 80).

¹²⁸ 'Summary only offence' (His Majesty's Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services 2024) <<https://hmicfrs.justiceinspectorates.gov.uk/glossary/summary-only-offence/>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.

5.3 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ทั้งนี้ เนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศอังกฤษมีเฉพาะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งเท่านั้น จึงไม่สามารถเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้ อย่างไรก็ตาม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งในประเทศอังกฤษ สิ่งที่มีร่วมกันก็คือ เป็นกระบวนการที่ดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกันได้ และให้ข้อพิพาทต่าง ๆ กระจ่างไปอย่างสันติวิธีด้วยการเจรจา โดยไม่ต้องมีการตัดสินชี้ขาด อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แตกต่างกันก็คือ ประการแรก ความสมัครใจในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ประการที่สอง หลักการไกล่เกลี่ยต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย และประการสุดท้าย ผู้ทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประการแรก ความสมัครใจในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

สำหรับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีแต่กรณีเข้าสู่กระบวนการด้วยความสมัครใจ ดังจะเห็นได้จากการที่มาตรา 21 วางหลักให้คู่กรณีฝ่ายที่ประสงค์จะไกล่เกลี่ยยื่นคำร้องต่อหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวก็จะสอบถามไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งว่าสมัครใจที่จะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยหรือไม่ กรณีที่คู่กรณีอีกฝ่ายไม่สมัครใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยก็ให้หน่วยงานดังกล่าวจำหน่ายคำร้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นและแจ้งให้คู่กรณีฝ่ายที่ยื่นคำร้องทราบ¹²⁹

ในขณะที่ประเทศอังกฤษมีระบบการไกล่เกลี่ยแบบบังคับในคดีแพ่งสำหรับคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่มากนัก ซึ่งประธานแผนกคดีแพ่งในศาลอุทธรณ์ (the Master of the Rolls) ที่มีอำนาจในการออกหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการคดี ได้กำหนดให้มีแนวปฏิบัติที่ 51ZE เรื่อง โครงการนำร่องเพื่อส่งต่อคดีที่มีทุนทรัพย์น้อยสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบอัตโนมัติ ดังนั้น คดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ต่ำกว่า £10,000 หรือราวสี่แสนกว่าบาท จะต้องมีการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยอัตโนมัติก่อนจะนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินโดยศาล¹³⁰ นอกจากนี้ หากมีการนัดหมายให้เข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ย ศาลก็มีอำนาจที่จะใช้มาตรการลงโทษ เช่น การใช้ดุลพินิจไม่รับพิจารณาตัดสินคดีต่อ หรือมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีต้องจ่ายค่าดำเนินการทางศาลได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับเหตุผลที่ไม่เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยและดุลพินิจของศาลที่จะใช้มาตรการในลักษณะใด¹³¹

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า หากพิจารณาในแง่การลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลกระบวนการไกล่เกลี่ยแบบบังคับเช่นนี้ ก็อาจจะช่วยตอบโจทย์ และประเทศไทยก็อาจจะลองศึกษาความเป็นไปได้ในการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยแบบบังคับ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยที่ควรเป็นไปด้วยความสมัครใจก็อาจจะไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์กันเช่นกัน ฉะนั้น ประเทศไทยจึงควรกำหนดทิศทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ชัดเจนว่าต้องการถือเรื่องการลดปริมาณคดีเป็นสำคัญ หรือเน้นความสมัครใจของแต่ละฝ่ายเป็นใหญ่

ประการที่สอง หลักการไกล่เกลี่ยต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย

หลักการในเรื่องนี้อยู่ในมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยมีการบัญญัติวางหลักไว้อย่างชัดเจนว่า “ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย” เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบางสถานการณ์ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทลับหลังคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผู้ไกล่เกลี่ยก็ยังคงต้องแจ้งถึงการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นให้คู่กรณีฝ่ายที่มีได้เข้าร่วมทราบด้วยอยู่ดี แต่หากพิจารณาถึงตัวอย่างในการดำเนินการไกล่เกลี่ยของประเทศอังกฤษจะพบว่าผู้ไกล่เกลี่ยมักจะเริ่มต้นด้วยการไปพูดคุยก่อนการไกล่เกลี่ยกับคู่กรณีที่แยกกันอยู่ในห้องพักของตน และในระหว่างไกล่เกลี่ยก็จะมีช่วงที่เข้ามาร่วมพูดคุยและอาจจะกลับไปแยกกันในห้องของตนเองอีกครั้ง¹³² ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศอังกฤษ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้จำเป็นจะต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่ายเป็นหลักเสมอไป และมีความยืดหยุ่นในรูปแบบของการดำเนินการที่แต่ละฝ่ายสามารถกำหนดได้เอง

¹²⁹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 21 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม.

¹³⁰ UK Government, ‘Respond to a court claim for money’ (เชิงอรรถ 96).

¹³¹ เพิ่งอ้าง.

¹³² Donald Lambert (เชิงอรรถ 99).

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะในบางครั้งการจะทำให้คู่กรณีตกลงกันได้โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงเพิ่มขึ้น อาจจะต้องมีการพูดคุยทั้งต่อหน้าและแยกกัน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ย จึงอาจทบทวนว่าการกำหนดหลักไว้ในพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 อย่างชัดเจนว่า “ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย” เป็นเรื่องที่จำเป็นหรือไม่ หรือข้อยกเว้นที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบางสถานการณ์สามารถดำเนินการลับหลังคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้นั้น ทางปฏิบัติเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด

ประการสุดท้าย ผู้ทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 30 วางหลักไว้ว่า เมื่อคู่กรณีตกลงกันได้ มีข้อตกลงอย่างไรก็ให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยให้คู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้ ในขณะที่ในประเทศอังกฤษ ทนายของแต่ละฝ่ายก็จะเป็นผู้ทำข้อตกลงยุติข้อพิพาทให้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายลงลายมือชื่อ¹³³ อย่างไรก็ตาม คู่กรณีอาจเลือกที่จะไม่ใช้ทนายความเป็นที่ปรึกษาระหว่างการดำเนินการไกล่เกลี่ย แต่ทำบันทึกความเข้าใจและข้อตกลงยุติข้อพิพาทด้วยตนเอง¹³⁴ และอาจขอให้เพื่อนหรือครอบครัวเข้าไปร่วมให้คำปรึกษาระหว่างการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ได้¹³⁵ ซึ่งส่วนนี้ก็มีความคล้ายคลึงกันกับมาตรา 51 ของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่วางหลักให้ คู่กรณีมีสิทธิให้ผู้ซึ่งตนไว้วางใจไม่เกินสองคนเข้าฟังการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้ โดยไม่ได้ระบุบังคับไว้ว่า ผู้ซึ่งตนไว้วางใจไม่เกินสองคนเข้าฟังการไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นทนายความแต่อย่างใด

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อดีคนละแบบ กล่าวคือ หากผู้ไกล่เกลี่ยสามารถเป็นผู้ทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยได้เองย่อมมีความสะดวก และไม่จำเป็นที่คู่กรณีจะต้องเตรียมหาทนายมาร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจนำมาซึ่งค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น ในขณะที่หากเป็นกรณีของประเทศอังกฤษที่ทนายของแต่ละฝ่ายก็จะเป็นผู้ทำข้อตกลงยุติข้อพิพาท ก็จะมีข้อดีในแง่ที่ทนายของแต่ละฝ่ายก็จะช่วยตรวจสอบดูแลผลประโยชน์ของลูกความของตนเอง ซึ่งข้อตกลงที่ได้ น่าจะเป็นที่พอใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายจึงจะมีการลงนาม ในกรณีนี้ประเทศไทยอาจจะเปิดช่องให้กระบวนการทำข้อตกลงให้มีทนายความของแต่ละฝ่ายมาร่วมด้วยได้ เพื่อช่วยในการตรวจสอบและรักษาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย

5.4 ผู้ไกล่เกลี่ย

ในหัวข้อผู้ไกล่เกลี่ย สามารถแยกพิจารณาความเหมือนและความแตกต่างออกเป็น 3 เรื่อง ด้วยกัน ได้แก่ คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย และหลักสูตรการอบรมเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย

สำหรับประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ไกล่เกลี่ย¹³⁶ อำนาจหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย¹³⁷ และจริยธรรมที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องปฏิบัติ¹³⁸ อันเป็นกฎหมายที่ใช้ในการกำกับดูแลผู้ไกล่เกลี่ยฉบับหนึ่ง ในขณะที่ประเทศอังกฤษกลับไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ใช้กำกับดูแลผู้ไกล่เกลี่ย และผู้ไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องได้รับรองมาตรฐานหรือคุณสมบัติก่อนที่จะเข้ารับตำแหน่งผู้ไกล่เกลี่ยได้¹³⁹

อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษมีเพียงองค์กรเอกชน หรือในบางกรณีก็เป็นองค์กรเอกชนที่มีสถานะเป็นองค์กรการกุศล ตัวอย่างเช่น CMC ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้และอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติตนในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย โดยมีการกำหนดมาตรฐานเฉพาะในองค์กรของตน ผู้ที่ผ่านการอบรมจะสามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการรับรองจากองค์กร CMC ได้ นอกจากนี้ CMC แล้วยังมีองค์กรเอกชนอื่นๆ ที่จัดทำการอบรมและรับ

¹³³ เพิ่งอ้าง.

¹³⁴ ดู เชิงอรรด 105.

¹³⁵ Centre for Effective Dispute Resolution (เชิงอรรด 104).

¹³⁶ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 10.

¹³⁷ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 11.

¹³⁸ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 12.

¹³⁹ Donald Lambert (เชิงอรรด 99).

ขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยในลักษณะเดียวกันอีก เช่น The Family Mediation Council (FMC) องค์การ The Centre for Effective Dispute Resolution เป็นต้น แม้ว่าสถานะของการได้รับการรับรองจากองค์กรเอกชนที่มีการจัดทำมาตรฐานเฉพาะเป็นของตนเองจะไม่ใช่มูลนิธิที่จำเป็นของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้น คุณสมบัติเหล่านั้นก็ยังส่งผลต่อการได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยอยู่¹⁴⁰

นำมาสู่สิ่งที่น่าพิจารณาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในประการต่อมาก็คือ คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งในที่นี้จะเป็นการเปรียบเทียบกันระหว่างคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กับการกำหนดคุณสมบัติโดย CMC

ในมาตรา 10 ของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ไกล่เกลี่ยไว้ดังนี้ คือต้องผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) รับรอง และเป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่จะต้องไม่มีลักษณะ คือ (1) เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (2) เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ (3) เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้ และยังไม่พ้นห้าปี นับถึงวันยื่นคำขอรับหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

ส่วนสมาชิกผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการรับรองของ CMC ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้¹⁴¹ ผ่านการอบรมด้านทักษะการไกล่เกลี่ยที่ได้รับการลงทะเบียนรับรองโดย CMC ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ (Code of Conduct) มีความน่าเชื่อถือ (good standing) สามารถจัดการกับการร้องเรียนและคำแนะนำต่าง ๆ ได้ รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์วิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuing Professional Development: CPD) และมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้จากผู้ไกล่เกลี่ยที่มีประสบการณ์มาก่อน มีประกันภัยความรับผิดทางวิชาชีพ (Professional Indemnity Insurance) ที่คุ้มครองความเสียหายมูลค่าไม่ต่ำกว่า £1,000,000 รวมถึงสามารถจัดการบริหารงานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งจะต้องแสดงศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยได้ และหากเป็นผู้ไกล่เกลี่ยประจำองค์กรใดแล้วจะต้องประจำที่องค์กรนั้นเท่านั้น

จากข้อมูลข้างต้น สิ่งที่เหมือนกันก็คือ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องผ่านการอบรมและมีประสบการณ์ ส่วนสิ่งที่แตกต่างกันอาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ คุณสมบัติที่ผู้ไกล่เกลี่ยพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มีแต่ CMC ไม่ได้กำหนดไว้ ก็คือ ความประพฤติ เช่น เคยรับโทษจำคุกหรือไม่ เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือไม่ หรือสถานะทางกฎหมายของผู้ไกล่เกลี่ย กล่าวคือ เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือไม่ ส่วนคุณสมบัติที่ผู้ไกล่เกลี่ยที่ CMC มี แต่พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ไม่ได้กำหนดไว้ ก็คือ เรื่องของการมีความน่าเชื่อถือ (good standing) ความสามารถในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย การมีประกันภัยความรับผิดทางวิชาชีพ (Professional Indemnity Insurance) และการทำหน้าที่ประจำองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น ซึ่งในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ควรมีการศึกษาต่อไปในเชิงลึกกว่าประเทศไทยควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น การทำหน้าที่ประจำองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้นเนื่องจากในปัจจุบันไม่มีข้อกำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยขึ้นทะเบียนและทำงานให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงองค์กรเดียว จึงอาจเกิดขึ้นได้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยอาจทำงานทั้งที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไปพร้อม ๆ กันกับการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ทำงานในสถานีดารวจต่าง ๆ เพราะขึ้นทะเบียนกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติเอาไว้ด้วย

หลักสูตรการอบรมเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่องผู้ไกล่เกลี่ยก็คือหลักสูตรการอบรมเป็นผู้ไกล่เกลี่ย สำหรับประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ต้องเป็นการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหลักสูตรที่

¹⁴⁰ เพิ่งอ้าง.

¹⁴¹ Civil Mediation Council (เชิงอรรถ 110).

คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) รับรอง ซึ่งมีกรอบเนื้อหา ดังนี้¹⁴² **หมวดวิชาที่ 1** ธรรมชาติของความขัดแย้งและการวิเคราะห์ความขัดแย้ง และแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท **หมวดวิชาที่ 2** กฎหมายกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : การจัดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทการจัดทำข้อตกลงและบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาท **หมวดวิชาที่ 3** จิตวิทยาเพื่อการสื่อสารกับภาษากายกับการไกล่เกลี่ย **หมวดวิชาที่ 4** คุณสมบัติ จริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ยและปัจจัยแห่งความสำเร็จ ข้อท้าทายและ อุปสรรคในการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดการกับบุคคลที่ยากกับการเจรจาและการจัดการอารมณ์ของตนเอง **หมวดวิชาที่ 5** ฝึกปฏิบัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ทางอาญา และประเด็นสาธารณะ โดยใช้สถานการณ์จำลอง

ในขณะที่หากนำมาเปรียบเทียบกับหลักสูตรอบรมของ London School of Mediation ซึ่งเป็นองค์กรที่มีการจัดหลักสูตรซึ่งได้รับการรับรองของ CMC จะแบ่งการอบรมออกเป็น 5 วัน ดังนี้¹⁴³ **วันที่ 1** เริ่มต้นด้วยการแนะนำหลักสูตร สอนเนื้อหาเกี่ยวกับทฤษฎีการไกล่เกลี่ย เรียนรู้เกี่ยวกับการเจรจา ทักษะการฟังและตั้งคำถามอย่างมีส่วนร่วม การรักษาความลับ ทักษะและกระบวนการไกล่เกลี่ย การสาธิตการไกล่เกลี่ย และการแสดงบทบาทสมมติครั้งแรก **วันที่ 2** เรียนรู้เกี่ยวกับอวัจนภาษา (Non-Verbal Communication) ข้อตกลงเพื่อการไกล่เกลี่ย อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ย รวมถึงสร้างความเข้าใจกลุ่มบุคคลที่ไม่มีทัศนคติ และสรุปบทเรียนผ่านการแสดงบทบาทสมมติ **วันที่ 3** เรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรมในการไกล่เกลี่ย สรุปบทเรียนผ่านการแสดงบทบาทสมมติ และแจกแบบทดสอบในช่วงท้าย **วันที่ 4** เริ่มจากการส่งแบบทดสอบ แล้วจึงมีการแสดงบทบาทสมมติแบบไม่ต้องวัดผล มีการสรุปผลการประเมิน และมีการประเมินรายบุคคล **วันที่ 5** มีการประเมินรายบุคคลต่อจนจบ และท้ายที่สุดจะมีการสอบถามและทบทวนข้อมูลอย่างละเอียดก่อนจบการอบรม

จะเห็นได้ว่าวันแรกเป็นการปูพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยเหมือนกัน อีกทั้ง ยังมีการอบรมเกี่ยวกับจิตวิทยาเพื่อการสื่อสารกับภาษากายหรืออวัจนภาษา (Non-Verbal Communication) กับการไกล่เกลี่ย และจริยธรรมในการไกล่เกลี่ย รวมทั้งการฝึกปฏิบัติด้วยการจำลองสถานการณ์หรือบทบาทสมมติเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม หลักสูตรอบรมของ London School of Mediation ไม่มีการอบรมเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยเลย ซึ่งความจริงแล้วเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แม้บางหลักสูตร เช่น หลักสูตรของ University of Central Lancashire จะมีการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายที่เข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ย รวมถึงประเด็นกฎหมายในการไกล่เกลี่ยด้วยก็ตาม แต่หลายหลักสูตรที่อบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศอังกฤษก็ไม่ได้บรรจุเนื้อหาในส่วนนี้เข้าไปด้วย จึงอาจพิจารณาต่อไปได้ว่าการเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายบางส่วนที่สำคัญในทุกหลักสูตร ก็อาจจะช่วยให้ผู้ไกล่เกลี่ยเข้าใจภาพรวมของการไกล่เกลี่ยได้ดียิ่งขึ้น¹⁴⁴

5.5 ค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ย

สำหรับประเทศไทยการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นการให้บริการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยคู่กรณีไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด¹⁴⁵ ซึ่งอาจมีความคล้ายคลึงกันกับกรณีคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ต่ำกว่า £10,000 ของประเทศอังกฤษที่จะต้องใช้บริการไกล่เกลี่ยที่จัดให้โดยศาล ซึ่งในกรณีนี้จะเป็นการให้บริการโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ นอกจากกรณีดังกล่าวข้างต้น ในประเทศอังกฤษ สำหรับคดีครอบครัวยังมีการให้บริการการนัดพบเพื่อประเมินสถานการณ์และให้ข้อมูลด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation Information and Assessment Meeting: MIAM)¹⁴⁶ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหากคู่พิพาทมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับผู้ที่มีปัญหาทางการเงิน (legal aid)¹⁴⁷

¹⁴² ดู เชิงอรธ 65.

¹⁴³ London School of Mediation (เชิงอรธ 113).

¹⁴⁴ University of Central Lancashire (เชิงอรธ 114).

¹⁴⁵ กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (เชิงอรธ 72).

¹⁴⁶ Children and Families Act 2014 Section 10.

¹⁴⁷ UK Government, 'Family Mediation Voucher Scheme' (เชิงอรธ 80).

อย่างไรก็ตาม หากไม่มีฝ่ายใดในข้อพิพาทนี้ที่สามารถได้รับสิทธินี้ได้ ก็จะต้องเสียค่าดำเนินการไกล่เกลี่ยเอง ซึ่งอยู่ที่ประมาณ £120 หรือประมาณ 5,000 บาทต่อคน¹⁴⁸ เช่นเดียวกันกับคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งโดยปกติสามารถเลือกใช้ บริการผู้ไกล่เกลี่ยได้ตามสมควร โดยราคาของค่าบริการจะขึ้นกับการตกลงกันเอง¹⁴⁹

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นมาของกฎหมายไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสองประเทศมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ สำหรับประเทศไทยพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เกิดจากการเสนอร่างพระราชบัญญัติ จากหลายภาคส่วน ส่วนในประเทศอังกฤษ Lord Woolf ได้ตั้งคณะทำงานปรับปรุงกฎหมายจนเกิดระเบียบว่าด้วยวิธี พิจารณาความแพ่งและคำแนะนำแนวปฏิบัติฉบับใหม่ (New Civil Procedure Rules and Practice Directions)

ส่วนประเภทของคดีที่ไกล่เกลี่ยได้นั้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากในประเทศไทยสามารถไกล่เกลี่ยได้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาตามที่ถูกระบุไว้ แต่ไม่รวมถึงคดีเกี่ยวกับครอบครัว ในขณะที่ในประเทศอังกฤษ สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีแพ่ง รวมถึงคดีครอบครัวได้ แต่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยคดีอาญาได้เลย

ด้วยเหตุนี้เอง ในด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงสามารถเปรียบเทียบได้เฉพาะในคดีแพ่ง ซึ่ง กระบวนการไกล่เกลี่ยในประเทศอังกฤษค่อนข้างยืดหยุ่นกว่า เพราะอนุญาตให้มีการไกล่เกลี่ยทั้งต่อหน้าหรือลับหลัง อีกฝ่ายก็ได้ ในขณะที่ในประเทศไทยจะต้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่ายเว้นแต่จะเข้าชื่อยกเว้น

ส่วนในเรื่องของการทำข้อตกลงในการไกล่เกลี่ยนั้นก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากในพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกข้อตกลง และให้คู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้ ในขณะที่ ในประเทศอังกฤษ ทางปฏิบัติคู่กรณีจะลงลายมือชื่อข้อตกลงยุติข้อพิพาทโดยมีผลบังคับใช้ทางกฎหมายในลักษณะ สัญญา ซึ่งมักจะมีทนายของแต่ละฝ่าย หรือบุคคลที่คู่กรณีไว้วางใจร่วมให้คำปรึกษาด้วย

ในส่วนของผู้ไกล่เกลี่ย สำหรับประเทศไทยจะมีกฎหมายเฉพาะในการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ในขณะที่ประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายเฉพาะ และการกำกับดูแลนั้นไม่ได้มาจากรัฐ แต่เป็นองค์กรเอกชนหรือองค์กร การกุศล เช่น CMC เป็นต้น และยังมีการกำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องมีประกันภัยความรับผิดทางวิชาชีพด้วย อย่างไรก็ตาม ก็ดี หลักสูตรในการอบรมเป็นผู้ไกล่เกลี่ยของทั้งสองประเทศมีความคล้ายคลึงกัน แต่เนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายด้านการ ไกล่เกลี่ยไม่มีในหลักสูตรอบรมในประเทศอังกฤษที่ได้รับการรับรองโดย CMC

ส่วนของค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยในประเทศไทยไม่มีค่าใช้จ่าย ส่วนการไกล่เกลี่ยในประเทศ อังกฤษหากไม่เข้าชื่อยกเว้น จะต้องเสียค่าดำเนินการไกล่เกลี่ยเอง เนื่องจากผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้มีวิชาชีพที่จะต้องได้รับ ค่าตอบแทนเหมือนวิชาชีพอื่น ๆ

6.2 ข้อเสนอแนะ

สำหรับประเทศไทย มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาดังนี้

1. ควรมีการศึกษาต่อไปว่าควรพัฒนาพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวได้หรือไม่
2. ประเทศไทยควรกำหนดทิศทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ชัดเจนว่าต้องการถือเรื่องการลดปริมาณคดีเป็น สำคัญ หรือเน้นความสมัครใจของแต่ละฝ่ายเป็นใหญ่
3. ทบทวนว่าการกำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย เป็นเรื่อง ที่จำเป็นหรือไม่ เพราะการพิจารณาลับหลังคู่กรณีในบางส่วนอาจช่วยลดความขัดแย้งในบางเหตุการณ์ได้ หรือชื่อยกเว้น

¹⁴⁸ เพิ่งอ้าง.

¹⁴⁹ Aled Davies (เชิงอรรถ 119).

ที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบางสถานการณ์สามารถดำเนินการลับหลังคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้นั้น ทางปฏิบัติเกิดขึ้นมาน้อยเพียงใด

4. ประเทศไทยอาจจะเปิดช่องให้กระบวนการทำข้อตกลงให้มีนายความของแต่ละฝ่ายมาร่วมด้วยได้ เพื่อมาช่วยในการตรวจสอบและรักษาสถิติประโยชน์ของคู่กรณีแต่ละฝ่าย

5. ควรมีการศึกษาต่อไปในเชิงลึกว่าประเทศไทยควรมีการปรับเปลี่ยนเรื่องการกำหนดผู้ไกล่เกลี่ยที่ทำหน้าที่ประจำองค์กรใดก็ควรให้ทำงานประจำที่องค์กรนั้นเท่านั้นเนื่องจากในปัจจุบัน ไม่มีข้อกำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยขึ้นทะเบียนและทำงานให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงองค์กรเดียว จึงอาจเกิดขึ้นได้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยอาจทำงานทั้งที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไปพร้อม ๆ กันกับการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ทำงานในสถานีดำรงต่าง ๆ เพราะขึ้นทะเบียนกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติเอาไว้ด้วย

สำหรับประเทศอังกฤษ มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา คือ

1. อาจพิจารณาให้คดีอาญาบางประเภทสามารถไกล่เกลี่ยได้หรือไม่ เช่น คดีที่มีการฟ้องร้องโดยประชาชนเอง (private prosecution) ซึ่งเป็นเรื่องที่เอกชนค่อนข้างจะมีบทบาทหลักอยู่แล้ว ควรพิจารณาว่าจะให้มีการไกล่เกลี่ยได้หรือไม่ โดยเสนอให้เป็นกลุ่มคดีที่มีความผิดลหุโทษ (summary offence) ที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน ปรับไม่เกิน £5,000 เพื่อเป็นการลดปริมาณคดี และเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่กระบวนการยุติธรรม

2. พิจารณาต่อไปได้ว่าในหลักสูตรอบรมสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายบางส่วนที่สำคัญในทุกหลักสูตรหรือไม่ ซึ่งอาจจะช่วยให้ผู้ไกล่เกลี่ยเข้าใจภาพรวมของการไกล่เกลี่ยได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- 'ก้าวสู่มาตรฐานสากลหลักสูตรอบรมผู้ประนอม Mediation Training Course ครั้งที่ 13' (สถาบันอนุญาโตตุลาการ) <https://thac.or.th/th/new_events/ก้าวสู่มาตรฐานสากล-หลัก/>.
- กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, เอกสารแนวทางการปฏิบัติงานตามกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (สำหรับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (นำร่อง)) <https://www.tambondonsai.go.th/datacenter/doc_download/a_110920_154109.pdf> สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2568.
- เนติ กิจโกศล, 'ปัญหาการนำกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในศาล: ศึกษาเฉพาะกรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556).
- สันติจิต ธรรมใจ, 'การไกล่เกลี่ยคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะการยุติคดีอาญาโดยนายอำเภอ' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2553).
- สถาบันอนุญาโตตุลาการ (Thailand Arbitration Center), 'ตอบข้อสงสัยคดีอาญาไกล่เกลี่ยได้ไหมสามารถไกล่เกลี่ยในชั้นศาลได้หรือไม่' (23 มกราคม 2567) <<https://thac.or.th/th/criminal-mediation/>> สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2568.
- สาโรจน์ เกษมถาวรศิลป์, 'การปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของลอร์ดวูล์ฟ (Lord Woolf Reform)' (2557) 2 ตุลาคม 93.
- อุทัย อาทิวา เกติโชค เกษมวงศ์จิตร จุติ ธรรมมนโวนานิช และพรภัทร์ ตันติกุลานันท์, 'สรุปการอภิปราย เรื่อง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายใหม่ "พ.ร.บ. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท"' (2562) 2 ตุลาคม 63.

หนังสือและเอกสารอ้างอิง

ภาษาต่างประเทศ

- 'Accredited mediation - Full course'(London School of Mediation)<<https://londonschoolofmediation.com/products/london-accredited-mediation-course-14-18-july-2025/214/>> สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2568.
- 'Civil & Commercial Mediation' (University of Central Lancashire) <<https://www.lancashire.ac.uk/cpd/courses/civil-commercial-mediation-short-course>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.
- 'CMC Individual Membership Categories and Rules' (Civil Mediation Council) <<https://civilmediation.org/wp-content/uploads/2022/06/CMC-Individual-Membership-Rules-23.2.2021-v2.pdf>> สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2568.
- 'Model Settlement Agreement' (Royal Institution of Chartered Surveyors) <https://www.rics.org/content/dam/ricsglobal/documents/dispute-resolution-service/ACRE_Mediation_Model_Settlement_Agreement.pdf> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2568.
- 'Private prosecutions' (LexisNexis) <<https://www.lexisnexis.co.uk/legal/corporate-crime/evidence/private-prosecutions>> สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.
- 'Settlement Drafting' (Sharpe Pritchard LLP)<<https://www.spmediation.co.uk/services/settlement-drafting/>> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2568.

- ‘Should you have a lawyer present at mediation?’ (Centre for Effective Dispute Resolution) <<https://www.cedr.com/wp-content/uploads/2019/10/Should-you-have-a-lawyer-present-at-mediation.pdf>> สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.
- ‘Summary only offence’ (His Majesty’s Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services 2024) <<https://hmicfrs.justiceinspectorates.gov.uk/glossary/summary-only-offence/>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.
- ‘The Crown Prosecution Service’ (Crown Prosecution Service) <<https://www.cps.gov.uk>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.
- ‘Family Mediation Voucher Scheme’ <<https://www.gov.uk/guidance/family-mediation-voucher-scheme#what-is-family-mediation>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.
- ‘Private Prosecutions’ <<https://www.gov.uk/government/publications/private-prosecutions/private-prosecutions>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.
- ‘Respond to a court claim for money’ <<https://www.gov.uk/respond-to-court-claim-for-money/mediation>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.
- Aled Davies, ‘Understanding Mediation Costs: Your Essential Guide’ (Mediator Academy 2024) <<https://www.mediatoracademy.com/blog/mediation-costs>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.
- Christopher W. Moore, *The Mediation Process* (4th edn, Jossey-Bass 2014) 46.
- Civil Mediation Council, ‘Fixed Fee Scheme’ <<https://civilmediation.org/fixed-fee-scheme/>> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.
- Donald Lambert, ‘Mediation in United Kingdom’ <<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=02ee5416-79ba-484b-bd62-eb26318d330b>> สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2568.
- Fiona Cain, ‘Why England is an international hub for dispute resolution’ (The Law Society Gazette 2022) <<https://www.lawgazette.co.uk/practice-points/why-england-is-an-international-hub-for-dispute-resolution/5111219.article>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.
- Her Majesty’s Courts Service, *Civil Court Mediation Service Manual* <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Guidance/civil_court_mediation_service_manual_v3_mar09.pdf> สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2568.
- Malcolm Zoppi, ‘Understanding Mediation in the UK: Is Mediation Legally Binding?’ (Zoppi & Co, 8 มกราคม 2567) <<https://www.zoppi.co.uk/blog/understanding-mediation-in-the-uk-is-mediation-legally-binding>> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2568.
- Ministry of Justice, *Code of Practice for Victims of Crime* <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/legal_guidance/OD_000049.pdf> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2568.
- Morton Deutsch, *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice* (2nd edn, Jossey-Bass 2006).
- Renan Frediani Torres Peres, ‘The law and economics doctrine and the alternative dispute resolution methods applied to construction agreements’ (International Bar Association, 24 April 2024) <<https://www.ibanet.org/clint-april-2024-feature-3>> สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2568.
- Robert Mnookin and Lee Ross, ‘Introduction’ in Kenneth J. Arrow and others (eds) *Barriers to Conflict Resolution* (W. W. Norton and Company 1995).
- Suzanne McCorkle and Melanie J. Reese, *Mediation Theory and Practice*, (Allyn and Bacon 2005).

Tarja Väyrynen, 'Medical Metaphors in Peace Research: John Burton's Conflict Resolution Theory and a Social Constructionist Alternative' (1998) 2 International Journal of Peace Studies 3.

UK Government, 'A guide to civil mediation' <<https://www.gov.uk/guidance/a-guide-to-civil-mediation#what-kind-of-disputes-are-suitable-for-mediation>> สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2568.